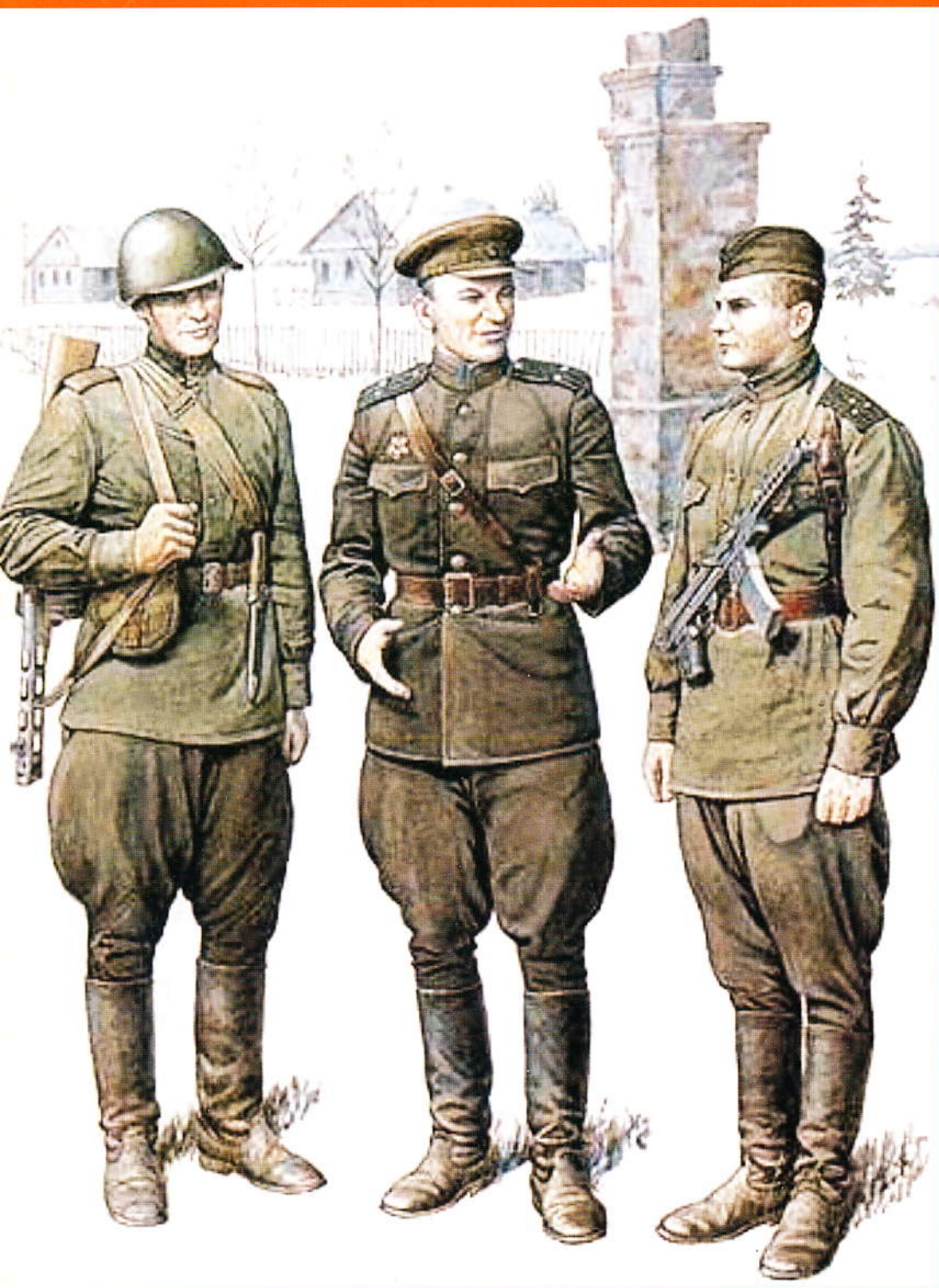

CHAKOTEN

DANSK MILITÆRHISTORISK SELSKAB

INDHOLD I DETTE NR.

Side 57
Gardehusarregimentets nye mærke
af Mogens Chr. Friis

Side 57
Forsidebilledet
af Per Finsted

Side 58
Åbent Hus i Kastellet aflyst

Om Chakotens stærkt forsinkede
udgivelser

Ny grafisk profil til Forsvaret
af Mogens Chr. Friis

Side 58
Hvordan man laver en fane
til 54 mm figurer
af Mogens Chr. Friis

Side 59
Bourbaki Panoramaet i Luzern
af Ivan M.C.S. Elsmark

Side 62
Miraklet ved det Hvide Bjerg -
eller tidens lære afhænger af øjnene,
der ser
af Jens Kristian Boll

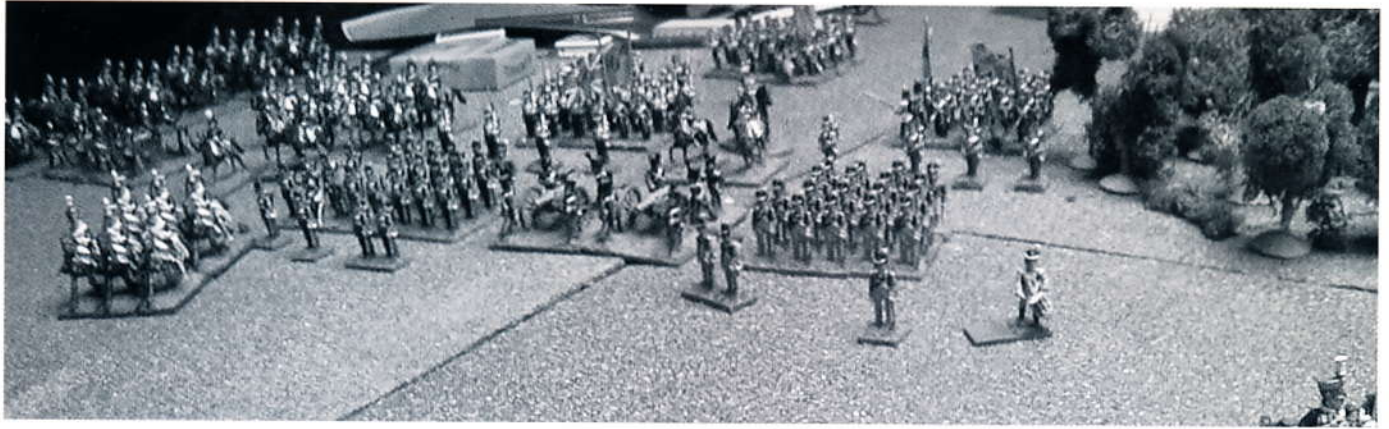
Side 66
Slaget ved Oire 1814.
Oplæg til krigsspillet i januar 2002
af Peter Gjørtler

Side 67
Troilos-myten -
Mørke sider af de lyse Grækenland
af Jens Kristian Boll

Side 73
Bemaling af russiske krigspils-
figurer 1941-1945
af Per Finsted

Side 84
Julemøde og Chakotens Års-
konkurrence 2001

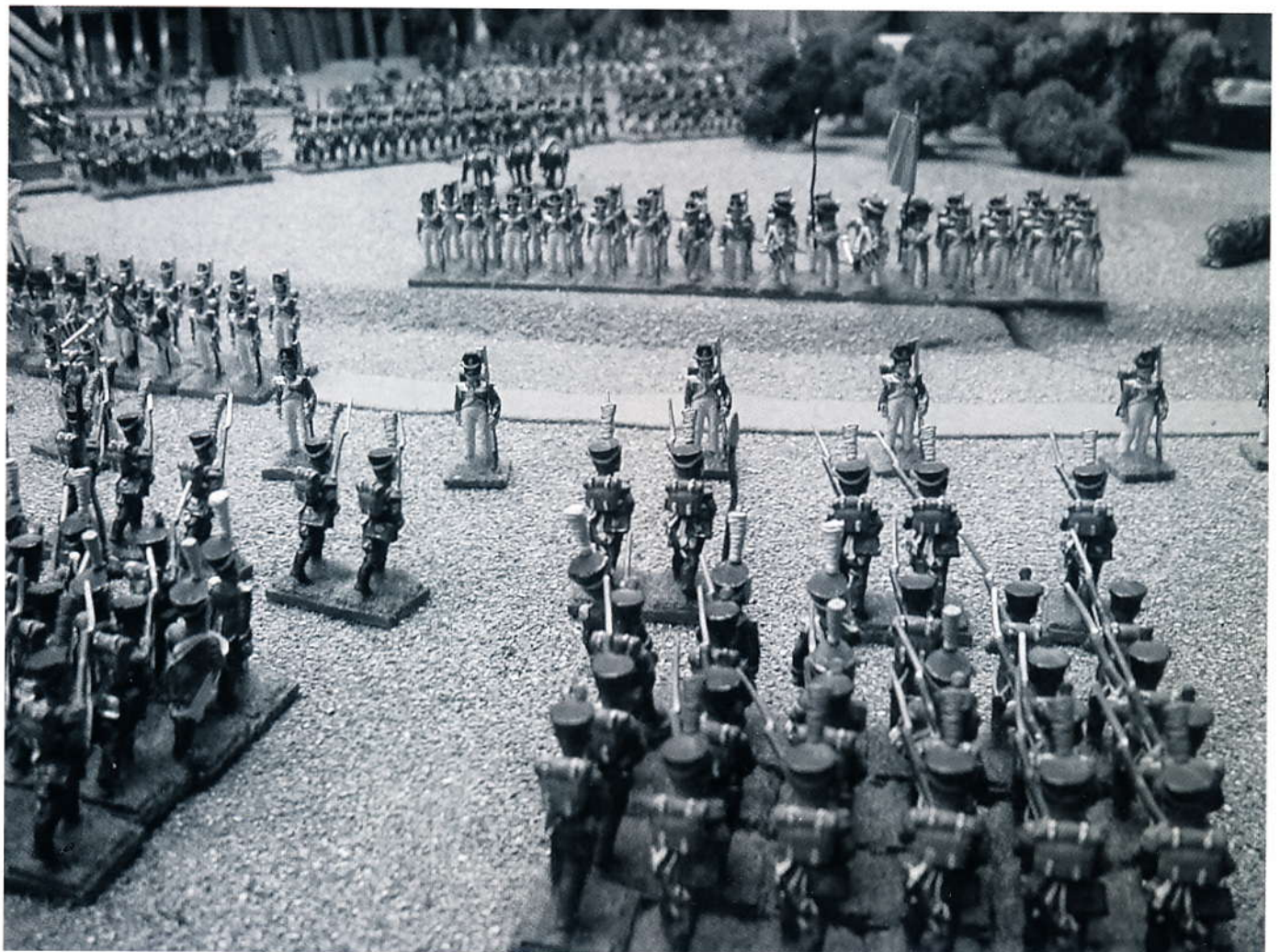
**TINSOLDATEN
MILITARY-ANTIQUE**

Niels Ebbesensgade 4
9000 Aalborg
Tlf. 9813 0177

TINSOLDATER
LEGO
LINEOL.
ELASTOLIN
GL. LEGETØJ
MILITARIA
ORDNER
MEDALJER

Åbningstid: mandag - fredag 13.00 - 17.30
lørdag 10.00 - 12.30

FORHANDLING AF TRADITION
Ring og spørg!

Chakoten

udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab

Udgivet med støtte fra
Prins Joachims og Prinsesse
Alexandras Fond
Helen & Ejnar Bjornows Fond

Abonnement tegnes ved indmeldelse i Selskabet. Girokonto 655 4873
Kontingent for 2001 kr. 250
Fra udlandet kr. 300

Selskabets Protektor

Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Selskabets Præsident

Hans Chr. Wolter
Violvej 36, 3500 Værlose
Tlf. 4448 4342
E-mail wol@post9.tele.dk

Redaktion

Bestyrelsen

Kasserer

P. Steen Jacobsen
Slotsgade 30, 3400 Hillerød
Tlf. 4826 4215

Udveksling af blade

Ole Thureholm
Solbærvangen 40, 2665 Smørum
Tlf. 4466 1444
E-mail thurholmpost5.teledk

Anvisningssalg

Aksel Willumsen
Kongedybet 18, 2.th.,
2300 København S
Tlf. 3254 0177
E-mail aksel@corfitz.com

Annoncer

Johan F. Hansen
Elverdamsvej 66 Vintre Møller
4060 Kirke Såbye
Tlf. 4649 1303

Selskabets hjemmeside

www.chakoten.dk

Adresseændringer, leverancesvigt

Se bagsiden

Tryk: PE Offset og Reklame
Tomrøvej 9 6800 Varde
CHAKOTEN 2001
ISSN 0901-4799

Gardehusarregimentets nye mærke

af Mogens Chr Friis

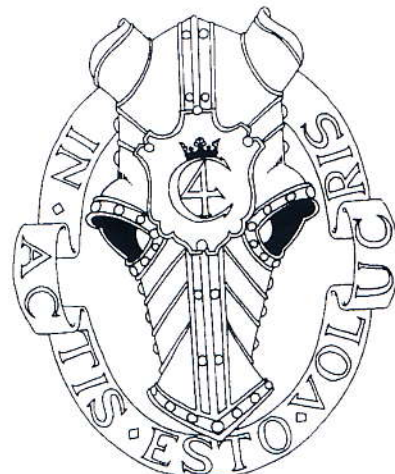
Efter næsten et års arbejde med at finde et nyt mærke til det nye Gardehusarregiment (GHR), og mange divergerende opfattelser fra de regimenter, som skulle nedlægges, for at indgå i GHR, er man endelig fra Forsvarskommandoen kommet frem til et mærke, som må undre alle, som har blot den mindste idé om militærhistorie og lidt om heraldik.

Gardehusarregimentet er et af landets yngste regimenter, (oprettet 1762), så hvorfor skulle det være navnebærende for de sammenlagte regimenter, Sjællandske Livregiment (oprettet 1614), Danske Livregiment (oprettet 1763), samt enheder fra Bornholms Værn (oprettet før 1614), og Marineregimentet (oprettet 1680).

Der kan kun være en årsag, det er et såkaldt kongeligt regiment. Men når man skal spare, så ville det have været mere rigtigt, at lade den decimerede hesteeskadron/beredne eskorte indgå i Livgarden, hvor den rettelig hører til, ligesom Fodgarden og Hestgarden i 1763 for en periode sammensluttedes til den kombinerede Livgarde, og som Hestgarden i sin tid i en periode optog gardehusarerne indtil Hestgardens opløsning i 1868.

Man kunne have sparet alle bekymringerne med at skulle bygge hestestalde og ridehus i Slagelse, pris ca.56 mill., og som alligevel ikke blev til noget. Ved at lade heste og hestepassere stationere i Hovelte, ville husarerne være kommet tættere på de steder, hvor de

alligevel skal optræde, i København og

Det nye regimentsmærke for Gardebuserer.

på Fredensborg, og mange transportudgifter ville kunne spares, når man nu SKAL spare. Ligeledes kunne man have sparet alle gallauniformerne, som officererne skal anskaffe. Og hvorfor have et regiment, der hedder noget, som relaterer til heste, når man ikke har flere end ca.55 heste? I stedet burde man have ladet f.eks. Sjællandske Livregiment være det navngivende, som det ældste regiment, og ladet Danske Livregiment være den enhed, som var den logistiske enhed for DIB'en, den Danske Internationale Brigade, som alligevel, lader det til, bærer deres mærke.

Forsidebilledet viser fra venstre:

russisk menig (infanteri), oberstløjtnant (kavaleri) og premierløjtnant (ingeniør). De er alle iført uniformer, som blev indført i 1943, hvor hæren blev ikklædt uniformer, som indeholdt træk fra de tidligere zaristiske uniformer - specielt de stive skulderklapper.

Bemærkninger til den menige: Stålhjelm Model 1940. Feltuniform.

Officerslivrem Model 1935. Knivbajonet Model 1940 eller 1943. Den brede lærredsrem over højre skulder fører ned til soldatens gasmasketaske.

Maskinpistol PPSH-41 med magasintaske (tromlemagasin) i livremmen.

Bemærkninger til oberstløjtnanten: Khakifarvet kasket - uden huebånd.

Tjenesteuniform. Skulderklapperne er kantet i kavaleriets våbenfarve - kongebå.

Officerslivrem Model 1943 Over højre brystlomme bæres Den Store Fædrelandskrigs Orden, 2. klasse.

Bemærkninger til premierløjtnanten: Felthue. Feltuniform. Skulderklapperne er kantet i ingeniørtroppernes våbenfarve - sort.

Officerslivrem Model 1943 med bæreseler Maskinpistol PPSH-43 med stavmagasin.

Tegneren er desværre ikke kendt, men tegningen er fundet et eller andet sted på Internettet. Skulle nogen kende til tegneren eller andet om selve uniformstegningen, så hører jeg gerne om det.

Per Finsted

I øvrigt er GHR ikke et gardehusarregiment, men et panserinfanteriregiment.

Selve mærket viser en pansermaske til et hestehoved, som ikke blev brugt siden kong Hans forsmædelige krig mod Ditmarskerne, og det i hvert fald ca. 200 år før C4s fødsel, hvorfor hans navnetræk på masken synes malplaceret. Husarer har altid været let kavaleri, og har aldrig brugt pansrede plader på deres heste. Som museumsinspektør Karsten Skjold Petersen fra Tøjhusmuseet rigtigt siger: pansrede husarer har aldrig eksisteret.

Ligeledes er regimentets valgsprog heller ikke i overensstemmelse med denne pansring: "in actis esto volucris" = lynsnar i handling, det har tungt ridderytteri aldrig været.

Hvis man ville have symboliseret de andre tidligere regimente, kunne mærket som baggrund have haft de to egekranser med de tre leoparder fra Sjællandske Livregiment, hvorpå kunne være lagt konturerne fra Danske Livregimentsmærke, Kastelets grundrids, og ovenpå eventuelt en hestesko (foreningsmærket fra Sportsrideklubben), og de har mange flere heste.

Åbent Hus i Kastelet - aflyst

Som følge af de tragiske begivenheder i USA og det dermed følgende truselsbillede for den vestlige verden, besluttede bl.a. Forsvaret sig til at aflyse alle offentlige arrangementer for en periode, herunder også festligholdelsen af Kastelets Fødselsdag den 28. oktober. Og dermed aflystes selvfølgelig også Chakotens bidrag til dagen.

Beklageligt, men fuldt forståeligt.

Bestyrelsen vil gerne takke de mange, der med kort varsel, stor effektivitet og idérigdom trådte til for at få vort bidrag på benene. Arbejdet er på ingen ikke spildt, idet der nu ligger en fuldt færdig drejebog til næste gang.

For de, der ikke deltog i forberedelserne, kan kort skitseres, at Chakoten i Den Gamle Varmecentral havde forberedt at vise forskellige af selskabets aktiviteter. Støbning, bemaling, konvertering krigsspil og reenactment. Herudover ville Nyboder Boghandel deltage med en stand.

Fra Kastelet fik vi den bedst mulige opbakning, hvilket vi hermed takker for.

Om Chakotens stærkt forsinkede udgivelser

Det har en ganske simpel forklaring: mangel på opsætter og redaktør. Materiale

til de enkelte numre har såmænd været klar i rigelig god tid, men der synes forbavsende nok ikke at være den edb-viden - eller vilje til at øse deraf - til stede i Selskabet, som bestyrelsen troede. Det har medført unødige forsinkelse af alt, idet problemerne så har måttet løses ved velvillig hjælp fra personer uden for Chakoten. Lovet hjælp fra medlemmer udeblev hver gang!

Opsætning er ikke svært, men selvfølgelig er det lettest med f.eks. en manual eller lidt hjælp. Og hvis nogen har lyst til at hjælpe, er der både scanner og brænder til rådighed, og lidt af programmets gåder er da løst.

Og redaktørposten står ledig, en post som man skulle tro nogle af brokhovederne ville overtage med glæde. Ej heller svært, kan ligefrem være morsomt. TS

Ny grafisk profil til Forsvaret.

af Mogens Chr. Friis

I *Værnskontakt* Nr. 1. 2001, som udgives af Forsvarskommandoen, indleder Forsvarschefen i lederen nærmest en forsvartale for dette nye logo, det er blevet approberet af Dronningen. Det skal være med til at skabe, "et godt omdømme bygget på tillid."

"Dette betyder bl.a. omdømme=rekruttering=fastholdelse", punkter, som Forsvaret synes at have meget store problemer med i dag, og som slet ikke afhjælpes af et nyt logo, eller Corporate Identity, som det hedder på ny-dansk.

"Mærkets symbolik er klar, Forsvaret som det beskyttende, alligevel ikke lukkede, men åbent mod omverdenen, et stiliseret Trelleborg, de tre værn, de nære bånd til kronen, majestæten.....flaget og nationen", hvilket beskueren slet ikke opfatter.

Mærket beskrives som et kvadratisk dannebrogsmærke "øverst omgivet af kongekrone og på de øvrige sider af tre volde lagt som et cirkelslag med åbning for oven".

Når man nu i Forsvarskommandoen har brugt så mange penge på at få udviklet dette mærke, ny Corporate Identity, så synes det, jfr. det indstik på otte sider om hvordan man er nået til resultatet, og hvor man viser anden Corporate Identity i form af logos fra Sonofon, The Coca Cola Company, SAS, Unibank etc., som om det mere har været efter devisen "sådan en ting må vi også have".

Dette mærke skal nu placeres ved siden af andre værn og institutioners mærke(r) og altså ikke erstatte dem. I realiteten blot et ekstra mærke som skal på alt brevpapir, nummerplader, skilte mv., så man heller ikke kan se, fra hvilket værn det kommer.

Om der er lavet en cost benefit analyse, må stå hen i det uvisse.

Selv om man ikke er grafiker, så må vurderingen af dette nye Corporate Image/ logo nu mere have været et "om igen". Det ligner en kopi af Postvæsnets nye Corporate Identity, det viser ikke noget som helst om forsvarets historie og traditioner, at de tre brune pølser skulle symbolisere en vikingeborg, er søgt.

Skal de danske tropper, om der snart er flere tilbage, også have dette mærke på armen, bliver der trængsel. Godt, at de har to arme.

Hvordan man laver en fane til 54mm tinfigurer

af Mogens Chr. Friis

I mange tilfælde, så følger der ikke fanebærere med til de figurer, som man enten selv støber eller køber færdige. For de kendte Lineol/Elastolin figurer fra 1937-42 og lidt senere var fanebærernes faner lavet af en tynd metalplade, som var bølget for at give et mere levende indtryk.

Mange af dagens købefigurer leveres med en støbt fane, hvilket er meget lidt hensigtsmæssigt, idet den som regel er for tung, og derfor giver figuren en meget dårlig balance, samtidig med at metallet ikke er til at forme. Dette har givet mange problemer, men her er en måde at klare problemerne på.

Som hovedregel er en fane på stang, ca. det dobbelte af en mands højde, så figurmæssigt (54mm) vil det sige ca. 108mm.

Fanestangen: denne fremstilles af et stykke ståltråd på max. 1 mm i tykkelsen, og 108 mm i længden.

Fanespyddet: dette fremstilles ved, at man af noget metalfolie klipper det "flammeformede spyd ud. Man kan prøve at stikke nogle huller i det for at markere, at der er et motiv i dette.

Fanedugen: denne fremstilles af et stykke metalfolie, f.eks. kobber- eller aluminiumsfolie. Man kan også bruge en tomt tube tandpasta eller anden form for tube, efter at folien er fuldstændigt renset og tør. Man skal afprøve materialets muligheder for at kunne formes, så det ser ud, som om fanen blafrer i vinden. Størrelsen skal være ca. 50 x 50 mm. Selve fanen kan man, hvis man er fiks på fingrene, selv male efter en skabelon. Såfremt det er faner for den danske hær år 1848-50 eller 1864, skal man huske på, at det er et Mantuakors, og derudover skal der i øverste stanghjørne være kongens navnetræk, i nederste stanghjørne bataillionsnummeret angivet med romertal.

Selve fanedugen kan også laves ved at bruge en kopi af en sådan fane, og så maler den med f.eks. Gouache farver, som er det bedste vandfarver, og dertil farvesikre. Man klipper herefter de to stk. faneduge ud og limer dem på den klargjorte metalfane. Mens limen stadig er våd, former man så folien til de svingninger, man ønsker. Herefter limer man fanen på stangen med en hurtigtørrende lim, fanespyddet er allerede pålimet og stangen malet mahogniebrun. De to fanesnore med kvaster kan man selv flette, hvis man ikke vil bruge en tynd snor, som guldbronceres.

Herefter placeres fane i bærestroppen i højre side, og fanebærerens højre hånd fatter om stangen i skulderhøjde.

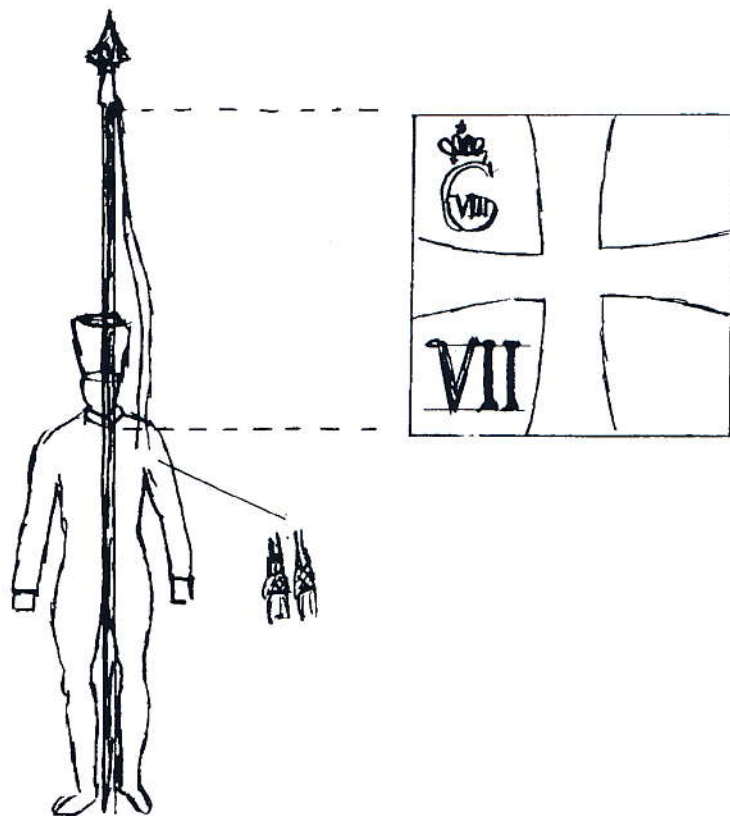
Hvis man ønsker yderligere forbilleder, findes der mange i de forskellige militære bøger, som er udgivet gennem de sidste 150 år.

Bourbaki Panoramaet i Luzern

af Ivan M.C.S. Elsmark

Det XIX. århundrede var panoramaernes storhedstid, men de fleste er nu forsvundne for altid. Det er derfor heldigt, at Bourbaki Panoramaet i Luzern bliver restaureret for at genopstå i sin fulde pragt næste år.

Ordet *panorama*, græsk *pan* [alt] og *horama* [seende], er blevet *terminus technicus* for en scenisk konstruktion i form af en 360° rundhorisont som tilskueren betragter ud fra en platform i centrum. Virkningen er følelsen at være tilstede i selve den afbillede begivenhed, en pseudo-realisme som var

MCF 01.

Fanebærer fra Treårskrigen. Den indtegnede figur svarer til en 54 mm figur med chakot. Øverste stangfelt: C VIII

Nederste stangfelt: VII = 7. Bataillion

Fanesnore plus kvaster: malet bomuldstråd.

Fanespyd: klippes i metalfolie.

Husk, at korset på fanerne i 1848 var et Mantuakors, ikke Malteserkors.

Se også forsideillustrationen på Chakoten 1996/3, 51. Årgang.

Ovenfor er vist en tegning af en dansk fane fra Treårskrigen, den berømte VII Bataillion. Husk at alle bataillioner havde deres nummer i romertal, og at kongens navnetræk ikke altid blev skiftet.

Fanen for 7. Bataillion blev dog udskiftet den 8.12.1961 med den nye model,

noget ganske enestående for sin tid. Det tidligste panorama blev fremstillet i 1792 af Robert Baker i Edinburgh, og i de næste årtier voksede antallet med rivende fart i England, Holland, Frankrig, Østrig, Schweiz og ikke mindst i Tyskland. De nød stor popularitet og deres emner var hovedsageligt topografiske eller historisk-patriotiske motiver. Først ved filmens opfindelse mistede panoramaet sin tiltrækningskraft, og der er i dag kun få bevarede, hvoraf Borodino panoramaet i Moskva og Bourbaki panoramaet i Luzern er blandt de betydeligste.

Panoramaet og dets historie

Panoramaet er malet af Edouard Castres og viser en begivenhed fra den Fransk-

hvor bataillionsnumre blev udskiftet med de nye regimentsnavne og samtidig den regerende monarks navnetræk, således BV (Bornholms Værn) og FR IX.

Efter 1972 ændredes til BV og M II.

Af det gamle regiment er i dag kun en opklaringsenhed tilbage.

Tyske krig, da de franske tropper i vinteren 1871 blev tvunget til at søge asyl på neutralt schweizisk territorium for at undslippe den tyske hær, som havde omringet dem. Åbnet i Genève i 1881, blev det i 1889 permanent installeret i Luzern. Det er nu henved et halvtreds år siden jeg for første gang så dette imponerende værk, og det gjorde et stort indtryk.

Da jeg genså det tyve år senere var jeg skuffet over det synlige forfald, som var sket i mellemtiden. Det var derfor en glæde, da jeg for nylig besøgte Luzern, at man var gået i gang med en nyrestaurering. Samtidigt er selve bygningen blevet renoveret og udvidet, således at den desuden indeholder et kulturcentrum, restaurant og butikker.

Et historisk øjeblik: General Clinchants møde med general Herzog foran Hotel Fédéral ved det schweiziske toldsted.

Rundhorisonten er 110 m lang og ca. 10 m høj, med en plastisk forgrund (*faux-terrain*) som bidrager til at skabe den optiske illusion. I denne forgrund finder man, bl.a. terrængenstande, 21 figurer i naturlig størrelse, våben og meget andet - ja endog en jernbanevogn. Når man betragter panoramaet, føler man uvilkårlig vinterens kulde og ynkes over den menneskelige tragedie, som udspilles for ens øjne. Man ynkes over de udmattede franske soldater, der slæber sig frem gennem sneen mod grænsen, hvor de schweiziske tropper foretager afvæbningen, og civile kommer med mad og hjælp. Selv om begivenheden ligger 130 år tilbage, kan tilskueren ikke undgå at blive bevæget af synet. Og det er netop den effekt, kunstneren har stræbt mod.

Den fransk-tyske krig

Det er ikke hensigten her at beskrive den fransk-tyske krig 1870-71, men blot erindre læserne om begivenhederne som i vinteren 1871 tvang den franske Østarmé (*L'Armée de l'Est*) under general Bourbaki til at søge tilflugt over den schweiziske grænse og lade sig afvæbne, for ikke at måtte kapitulere til Projsen.

I juli 1870 havde Frankrig ganske uforberedt og uden klare strategiske planer kastet sig ind i en krig mod Tyskland. Efter en række alvorlige tab ved Wörth, Spichern, Rézonville, Gravelotte og St. Privat blev marskal Bazaine indesluttet i Metz, hvor han den 27. oktober 1870 kapitulerede med 17.000 mand. Derefter fulgte slaget ved Sedan med en ny projsisk sejr og tilfange-

tagelsen af Chalons Arméen med Napoleon III i spidsen. Det tyske fremstød forsattes; Paris blev belejret og en kapitulation sluttedes den 28 januar 1871 i Versailles. Våbenhvilen gjaldt imidlertid kun for hovedstaden, og krigen fortsattes på de andre fronter. Vestarméen under general Chanzy blev trods tapper modstand drevet mod Le Mans, hvor den led nederlag (10. - 12. januar) for derpå at trække sig tilbage mod nord-vest. Østarméen under general Bourbaki med ca. 100.000 mand og 400 kanoner skulle undsætte Belfort og derpå true den tyske retrætelinie.

Bourbakis Østarmé

På den tyske side stod general von Werder med ca. 60.000 mand ved Belfort, Vesoul og Villersexel. Østarméens fremrykning overraskede tyskerne, og den 9. januar 1871 vandt franskmændene en sejr ved Villersexel, men forstod ikke at udnytte sejren. Den franske hær var samtidig demoraliseret og stærkt forkommen i vinterkulden, da temperaturen var faldet til minus 18 grader.

Bourbaki rykkede mod den tyske stilling syd for Belfort, men af frygt for at blive angrebet i ryggen af general von Manteuffel med en styrke på 40.000 mand, trak han sig tilbage mod Besançon den 23 januar. Situationen for den franske hær blev nu yderst alvorlig, og den eneste vej væk fra udslettelse var at søge sydpå over Pontarlier for at nå Lyon. I sin fortvivlelse forsøgte Bourbaki at begå selvmord, og general Justin Clinchant overtog kommandoen.

Med en hær, der var i opløsning, rykkede Clinchant ind i Jurabjergene, hvor sneen lå 50 cm højt, og tog stilling med henved 120.000 mand ved Pontarlier. Et videre tilbagetog vanskeliggjordes af troppernes tilstand, sneen og kulden. Snart var hæren helt omringet og general Clinchant indledte da forhandlinger med den schweiziske general Herzog om at måtte gå over grænsen (se kortet).

For bedre at forstå situationens alvor, skal de schweiziske forhold kort berøres. Allerede dagen efter krigens udbrud mobiliserede Schweiz. Med den franske Østarmés fremrykning i retning af Belfort og de derpå følgende kampe med de tyske armékorps under generalerne von Werder og von Manteuffel, opstod en overhængende fare for, at krigen skulle blive ført ind over de schweiziske grænser. For at imødegå denne situation opstillede general Hertzog sine 21.339 mand i otte brigader, således at de dækkede grænsen langs Jurabjergene fra Ajoie og Chaux-de-Fonds til Vallobe og Trelex, idet den yderste venstre fløj støttede sig på Genève med sin garnison, og med hovedkvarter i Neuchâtel.

Den franske hærs internering

Måske kunne general Clinchant være brudt gennem de schweiziske linier, men det havde givet den tyske hær et påskud til at forfølge franskmændene over grænsen. Konsekvensen ville både militært og politisk have været katastrofalt. I virkeligheden var de franske tropper i en sådan forfatning, at de ikke længere var kampdygtige og en internering i Schweiz var således at foretrække fremfor tysk krigsfangenskab.

Efter nogle forhandlinger underskrev man den 1. februar 1871 en traktat, hvorefter de franske styrker fik tilladelse til at rykke ind på neutralt schweizisk territorium mod at lade sig afvæbne og internere. Samme morgen begyndte tropperne den sidste march gennem sneen. De var totalt udmattede.

og mange bukkede under for kulde og hunger. I alt overskred 87.847 mand grænsen, heraf 2.467 officerer, med 11.800 heste, 1.158 vogne og 285 kanoner.

Den schweiziske oberst Rillet fortæller: *"Vi må indrømme, at vi har haft et enormt held, idet denne begivenhed fandt sted på en så streng årstid. Snedriverne i Jurabjergene repræsenterede så at sige en förstærkning på mindst 25.000 mand, som i det mindste ville have være nødvendige for at desarmere den [franske] armé, havde den invaderet os på en bedre årstid. I alle tilfælde ville vi ikke med fire bataljoner have været i stand til at drive Clinchants hær tilbage, hvis den havde villet forcere en passage."*

Men det var også med medynk, at han betragtede den slagne franske hær: *"Officererne marcherede i spidsen for deres afdelinger, mange var til fods og lod deres heste følge efter"*. Og en anden schweizisk officer skriver: *"Det er hjerteskerende at se den franske hærs indmarch i Schweiz. Et stort antal soldater marcherede med bare ben i sneen, eller deres uniformer hang i pjalter. Man hørte en uafbrudt og skærende hosten fra det forreste til det bagerste geled."* Således stred de sig frem til grænsen for der at nedlægge deres våben for de schweiziske tropper. Det er denne scene man oplever så levende i panoramaet.

Den schweiziske forbundshær og mange af de omkringboende tog vel imod de franske soldater og skaffede dem

Et centralt motiv i panoramaet: Afvæbningen af de franske tropper.

forplejning og kvarter. Et stort humanitært arbejde blev spontant ydet af hele befolkningen for at hjælpe de franske soldater, som de kaldte *"Bourbakierne"*. Efter fredsslutningen i maj 1871 kunne

soldaterne vende tilbage til Frankrig, men mindet om deres svære kår og indsatsen for at afhjælpe nøden er bevaret for eftertiden gennem Bourbaki Panoramaet i Luzern.

BRASSEY's History of Uniforms Series

- Mexican - American War
- English Civil War
- Roman Army
- Barbarian Warriors
- Confederate Army
- Union Army
- Napoleon's Army
- Wellington's Army
- Master Modellers

All volumes in the series are illustrated by over 150 prints and paintings, including specially commissioned colour plates from leading military artists.

All are hardbacks, 297 x 210 mm. 144 pages

Pris pr. bind kr. 303,- inkl 25% moms
(de 8 første titler)

Pris for Master Modellers er kr. 319,- inkl 25% moms

Nyboder Boghandel
Store Kongensgade 114, DK-1264 København K
tlf 33 32 33 20 fax 33 32 33 62
E-mail: nyboder@bogpost.dk
www.nyboderbog.dk

MIRAKLET VED DET HVIDE BJERG 1620

eller

Historiens lære afhænger af øjnene, der ser

af Jens Kristian Boll

I foråret 2001 var jeg så heldig at være i Rom som guide på VUC Østhimmerlands og VUC Hobro-Nøragers ekskursion. På opholdets sidste dag tvang min nysgerrighed og et pludseligt regnskyl mig til at kigge inden for i kirken *Santa Maria della Victoria*.

Den *Victoria*, navnet henviser til, er en af den katolske kirkes mange teenagehelgeninder, der angiveligt betalte med sit liv for sin trofasthed mod kristendommen under en kristenforfølgelse. Kirken blev opført mellem 1608 og 1620, men inden indvielsen slog verdenshistorien til, og i dag er kirken berømt for alt andet end den stakkels lille helgeninde, da den i stedet blev mindesmærke over det mirakel, som den katolske kirke hævder afgjorde Trediveårskrigen's første store slag til katolikernes fordel!

Den hellige *Victoria* er blevet offer for en grumt ironisk skæbne, da hun i dobbelt forstand er blevet husvild i sin egen kirke. Kirken skylder således *Berninis* kunstværk *Den hellige Teresa Ekstase* sin berømmelse, mens selve kirkens navn *Santa Maria della Victoria* er gledet over fra personnavnet *Victoria* til at betyde *Sejrens Maria*, da kirken ved sin indvielse i 1620 blev indviet til at fejre katolikernes sejr over protestanterne ved *Det hvide Bjerg* uden for Prag samme år. Det er betegnende, at den hellige *Victoria* i dag hviler i et sidekapel, hvor en voksfigur af hende ligger som en anden *Snehvide* i en glaskiste (med et grupvækkende stiksår i halsen), mens de besøgende går forbi hendes alter i en tæt strøm ind til souvenirshoppen og historien om Miraklet ved Prag.

Scene og forspil

Slaget ved Det hvide Bjerg (tjekkisk *Bílá Hora*) 8.11.1620 var den foreløbige kulmination på de religiøse og politiske modsætninger i Det hellige Tysk-Romerske Rige, der hverken kunne kaldes helligt, tysk, romersk eller et rige overhovedet. "Riget" bestod af et utal af større og især mindre landområder, i praksis selvstændige stater samlet under kejserens formelle overhøjhed. Kejserværdigheden lå hos dynastiet Habsburg. Kejseren blev valgt af de syv kurfyrster, nemlig kongen af Böhmen (nuværende Tjekkiet) og kurfyrsterne af

Sachsen, Brandenburg og Pfalz og ærkebisperne af Köln, Trier og Mainz (de tre gejstlige kurfyrster). Kurfyrsterne skulle i teorien være for kejsertronen, hvad "ærkeenglene er for Guds trone". Men i praksis brugte de deres stemmeret til at aftvinge nye kejsere politiske indrømmelser. Kejseren måtte derfor ofte have hjælp fra Habsburg-dynastiet i Spanien, som rådede over Europas mest frygtede hære og de tilsyneladende uudtømmelige sølvminer i Latinamerika.

Det politiske klima i kejserriget blev overophedet af reformationens eftervirkninger. Luthers forslag om et opgør med aflagshandelen i 1520 havde udviklet sig til en sprængning af den vestlige kirke, der nu var delt i den romerskkatolske kirke, der fulgte paven; de luthersk-evangeliske, der fulgte Luthers kirkesyn og i praksis gjorde den lokale fyrste til kirkens leder, og calvinisterne, der stod for en mere gennemgribende, hårdhændet reformation. Det religiøse liv prægedes af, at de forskellige kirkeretninger overdængede hinanden med skældsord i flyveblade, der masseproduceredes på de nyopfundne trykpresser. Hadet mellem luthersk-evangeliske og calvinister var ofte langt mere brændende end hadet til katolikkerne¹ (1).

Den velærværdige fader P.
*Domenico af karmelitterordenen
Jesus og Maria.*

I Det hellige tysk-romerske rige fulgte man det princip, at den enkelte fyrste afgjorde, hvilken udgave af kristendommen, undersåtterne havde at bekende sig til efter princippet *cuius regio eius religio*, dog var det god skik at tillade folk, der ikke ville indordne sig, at udvandre og i reglen også få lov at tage ejendom, børn og andet løsøre med sig.

I 1608 sluttede de fleste luthersk-evangeliske og calvinistiske fyrster sig sammen i *Den protestantiske Union*, mens de katolske fyrster svarede igen ved i 1609 at danne *Den katolske Liga* med hertug *Maximilian af Bayern* (1573-1651) som lederen, mens *Den protestantiske Unions* forgrundsfigurer blev kurfyrst *Frederik V. af Pfalz* (1596-1632) og grev *Christian von Anhalt-Bernburg* (1568-1630)

Modsætningerne var stærkest i Böhmen, der var et af kejserens kerneområder og havde en stor fortid i kraft af sølvminerne i Kutna Hora-området. Böhmen havde samtidig en tradition for at være før-protestantisk, siden hussitterne i 1420'erne gennemførte den første vellykkede opstand mod Romerkirken ved at forny krigsførelsen med den offensive vognborg og gøre kort proces med de korstogshære, paven sendte imod dem (2).

Den aldrende kejser *Matthias* havde delt magten i Böhmen mellem fem kejserlige rådsherrer og den böhmiske stænderforsamling af adel, gejstlighed og borgere. Det var en offentlig hemmelighed at den mest oplagte efterfølger til *Matthias* var den overbevist katolske ærkehertug *Ferdinand af Steiermark*.

Ud af vinduet efter böhmisk skik

Begivenhederne tog fart, da den calvinistisk dominerede stænderforsamling fandt, at katolikkerne uden tilladelse var begyndt at opføre to kirker. Rådet hævdede, at kirkerne lå på kongekajserligt territorium og derfor var kejserens og ikke stændernes anliggende. Stænderforsamlingen afholdt et møde 21.5.1618, hvor en nedsat domstol dødsdomte to af de ledende rådsherrer *Jaroslav Borita von Martinice* og *Vilem Slavata von Chlum*.

Ansporet og anført af den ivrige calvinist grev *Heinrich Mathias von Thurn* (1580-1640) stormede stænderforsamlingen ind i Det böhmiske Kancelli på Prags borg *Hradcany*, pågreb de to rådsherrer og deres førstesekretær *Fabrizius* og viste deres mistillid til regeringen ved "efter god gammel böhmisk skik" at kaste de tre mænd ud af vinduet ved den såkaldte "Prager Defenestration". De tre

landede forholdsvis uskadt i en møgdyngde efter et frit fald på seksten meter og slap åbenbart væk, inden udsmiderne nåede ned for at se, hvordan landingen var forløbet.

Af frygt for tilsvarende luftture forlod de katolske embedsmænd og gejstlige Prag, hvor *Heinrich von Thurn* nedsatte en revolutionær regering og organiserede en hær, der ansatte den professionelle lejetroppgeneral grev *Ernst von Mansfeldt* (1580-1626) som drev de kejserlige garnisoner bort.

Konge søges

Stænderforsamlingen i Böhmen tilbød nu kongetronen til kurfyrst *Frederik V. af Pfalz*, da tronen i modsat fald ved *Matthias'* død ville gå til *Ferdinand*, der som konge af Böhmen kunne stemme på sig selv ved kejservalget. Nu tænkte de, at *Frederik* i stedet ville få to sikre stemmer, sine egne som kurfyrste af Pfalz og konge af Böhmen (3). *Frederik* tog mod indbydelsen og blev 31.10.1619 modtaget som Böhmens konge, mens calvinisterne efter hofprædikant *Scultzeus'* opfordring fejrede den lykkelige begivenhed med en gennemgribende billedstorm, hvor helgenbilleder og andre blev vandaliserede.

Denne begivenhed bekræftede de luthersk-evangeliskes værste anelser, og da *Ferdinand* blev bakket op politisk af pavestolen og den spanske konge, valgte de protestantiske kurfyrster af Brandenburg og Sachsen at stemme for *Ferdinand* som ny kejsere, om end *Christian von Anhalt* advarede om, at man hellere måtte have "en tyrk, ja Satan selv på kejsertronen end en Habsburger" (Steinmetz s.324). *Ferdinand* fejrede sin nye værdighed ved at sende *Frederik* et ultimatum om at nedlægge sit kongedømme, sikre sig Den protestantiske Unions neutralitet med et løfte om at respektere unionens rettigheder mod at den overlod *Frederik* til hans skæbne, og sendte *Maximilian* og den erfarne general *Johan Tserclaes Tilly* (1559-1632) afsted for at generobre Böhmen.

Miraklet

Med Den katolske Liga fulgte den ærværdige *Fader Dominicus* fra Karmeliterordenen. Under fremrykningen havde han i borgen ved Strakonitz fundet et alterbillede af Jomfru Maria med Jesusbarnet. Billedet havde tydeligt været genstand for calvinisternes opmærksomhed, da de havde stukket øjnene ud på samtlige personer på billedet bortset fra Jesusbarnet. Rystet tog den fromme fader det skændede billede i sin varetægt.

Det undergørende billede af den hellige Maria delle Vittoria

Før det store slag rejste *Dominicus* og hans ledsagere et gudstjenestetelt i den katolske lejr, og mens slaget begyndte opsendte *Dominicus* sine brændende bønner. Men snart var det tydeligt, at protestanternes horder havde overtaget, mismodige ordonnanser bragte ulykkesbudskab på ulykkesbudskab tilbage til lejren. Da kom Ånden over den fromme fader, han tog ærbødigt det skændede billede ned fra lejraltret, hængte det om halsen og besteg en hest, som en officer beredvilligt overlod ham og red så ind i kamptumlen. Frem fra billedet skød skærende lysstråler, der blændede fjenden,

men denne himmelske bistand gav de katolske soldater nyt mod, så de vandt slaget.

Før nutiden synes det underligt, næsten blasfemisk at forestille sig Jesus og Maria som aktive krigsdeltagere, men datiden havde en kristendom, der var i lige grad enkel og ligefrem. Man opfattede såvel Gud som Satan som håndgribelige størrelser i sin tilværelse, hvor man tog det som sit faste udgangspunkt, at Gud støttede den opfattelse af religionen og verden, man selv holdt på. Fordelen ved at have Gud på sin side var, at verden på den måde blev opdelt i sort og hvidt, og

man var selv en af de hvide brikker. Man så ingen modsætning mellem kristendommens krav om næstekærlighed og det at forsvare troens sag med våbenmagt, ejheller så man noget problem i, at der så godt som altid var overensstemmelse mellem ens egne interesser og troens sag. Skulle du under kampen få rigt bytte, var det blot et tegn på, at Herren påskønnede din fromme iver og gav dig forsmag på din belønning i Himlen med en kontant bonus. Som et tankevækkende kuriosum kan nævnes, at de engelske og franske sørovere, der i det 17. årh. gjorde Det caribiske Hav usikkert og drev økonomisk guerillakrig mod Spanien ved at plyndre sølvflåderne, selv anså deres pirataktioner som en slags korstog, hvorfor de faktisk var særdeles fromme kristne, der ikke undlod at holde hyppige gudstjenester og andagter. At en del af de franske pirater var overbeviste katolikker, hindrede dem på ingen måde i at angribe de lige så katolske spaniere med samme religiøse ildhu (4).

Set på denne baggrund virker beretningen om Miraklet ved Det hvide Bjerg ikke længere så uforståeligt. Militærpsykologisk set må vi gå ud fra, at *Fader Dominicus* har været opfyldt af den dybeste forbitrelse mod de billedskænnende calvinister og overbevist om, at han legemliggjorde Guds vilje, ja nærmest har været i ekstase, da han red ud i slaget. I den tilstand virker krigere særdeles overbevisende og umulige at stoppe, hvad enten der er tale om vikingernes bersærker der havde indviet sig til Odin; muslimske krigere på jihad; en prærieindianer med den rette krigsmaling eller kristne krigermunke. En sådan mand vil uden tvivl kunne rive

sine egne med sig, og fjenden vil i hvert fald sørge for ikke at stå i vejen for den rasende.

Til minde om disse begivenheder har Santa Maria della Victoria sikret sig en samtidig billedserie om slaget, den *Ærverdige fader Dominicus'* portræt og det skændede alterbillede, der blev bragt til Rom i højtidelig procession og anbragt på højaltret 8. maj 1622, mens helgeninden *Victoria* måtte tage til takke med sidekapellet nærmest altret. (5).

Den tabte kamp - en marxistisk ekskurs

Da man altid bør se en sag fra flere sider for at få ligevægt i sin fremstilling konsulterede jeg også den østtyske marxistiske historieforsknings grand old man, professor *Max Steinmetz: Deutschland von 1476 bis 1648 von der frühbürgerlichen Revolution bis zum Westphälischen Frieden* (1978). *Steinmetz* står i den utaknemmelige rolle at skulle forklare, hvorfor de revolutioner, der ifølge marxismen skulle være historiens drivkraft, her mislykkes, hvad han gør rede for med et sprog, der er lige så farverigt og dramatisk som den ovennævnte katolske beretning om *Pater Dominicus* og Miraklet ved Prag.

Steinmetz gør rede for, at selve oprøret og indsættelsen af *Frederik af Pfalz* ikke var så halsløst, som det kunne se ud, da mange stater, også katolske stater som Frankrig, Savoyen og Venezia, gerne så enhver anden end en Habsburger på kejsertronen, mens Habsburgerdynastiet i Spanien befandt sig i en politisk presset situation i sin krig mod Nederlandene.

Når rejsningen gik galt, lægger *Steinmetz* skylden på forhold inden for det böhmske stændersamfund: De øverste stænder (adel og de mest velhavende borgere) ønskede vel at frigøre sig fra kejseren og vise den katolske kirke vintervejen, men så på den anden side ingen fordel i at udløse en revolution, hvor man blev nødt til at give de lavere stænder, ja måske sågar bønderne politisk indflydelse. Derimod så man intet problem i selv at øge sin politiske indflydelse med krav og reducere sine skattebidrag til den kommende krig mest muligt. De manglende skatteindbetalinger påførte Böhmen et økonomisk sammenbrud, der bevirkede, at de hvervede hære ikke fik deres sold, hvorfor de gik over til "høflig selvbetjening" hos bønderne! I denne sammenhæng overså de ledende stænder, at de ville blive de første ofre for en genkatolisering, hvis rejsningen mislykkedes. *Steinmetz* taler hovedrystende om de ledende stænders kortsigtethed, åndelige smalsporethed og egoistiske standsformørkelse (*Kurzichtigkeitkeit, ihrer Engstirnigkeit, ihrem egoistischen Standesdunkel* (*Steinmetz* s.327) og konkluderer, at den böhmske revolution led skibbrud på grund af adelens klasseegoisme.

Militærhistorisk mener *Steinmetz*, at den eneste redning havde været i sand revolutionær ånd at rejse hele befolkningen mod de kejserlige undertrykkere i en folkemilit af bønder og arbejdere, da revolutionære folkemilitser ifølge et revolutionært historiesyn altid vil være undertrykkernes hære moralsk overlegne, men denne mulighed afviste magthaverne i Böhmen i deres klassebornerthed (*Klassenborniertheit* *Steinmetz* 328). *Steinmetz* vurderer den militære værdi af den böhmske stænderhær og *Mansfeldts* lejetropper ringe, mens de katolske hære under den "bigotte" *Tilly* fik en sammensætning, der muligvis ikke sikrede den nogen høj karakter i moral, men til gengæld vidnede om en uhyggelig kampkraft, da "alt afskum fra alle Herre-landene strømmede til den kejserlige fane"! (*strömte der Abschaum aus aller Herren Ländern unter die kaiserlichen Fahnen*" *Steinmetz* 325).

Steinmetz giver en lidt anden skildring af slaget ved Det hvide Bjerg. Han hævder, at uenigheden inde for den Böhmske Stænderarme var så stor, at store dele af hæren end ikke kom i kamp ved Det hvide Bjerg, men holdt sig beskedent i baggrunden. Således skulle hverken *Mansfeldts* professionelle lejesoldater; det hvervede engelske regiment, ja end ikke

Fader Domenico får overdraget en hest, så han kan deltage i slaget med sit undergørende billede

Slaget ved Det Hvide Bjerg.

stænderarmeen under anførsel af *von Thurn* have taget del i kampen (*Thurn* undskyldes dog med, at stænderarmeen allerede før slaget var løbet tør for krudt!). Kongen derimod var så sejrssikker, at han allerede var i gang med sejrsmasketten, da Den katolske Liga kastede sig over hans hær og afgjorde slaget i hvad *Steinmetz* hævder er "et af de korteste slag, historien kender". Kongen og hans rådgivere måtte i al hast bringe sig i sikkerhed, og et bidende flyveblad kommenterede hoffets indsats med, at "*Der havde hele dette selskab tilbragt tiden med drikkeri, pigesjov og frådseri, og så snart værten kommer med regningen, da stikker de af og efterlader deres lort som betaling*" (*Steinmetz s.329*)!

Efterord

Slaget ved Det hvide Bjerg blev mod forventning ikke afslutningen på krigen, men begyndelsen til en religionskrig, der skulle vare 30 år og inddrage det meste af Europa. Krigens vigtigste offer blev kristendommen, da krigens forløb viste, at de politiske hensyn stod over de religiøse. Således støttede det katolske Frankrig protestanterne først økonomisk og siden militært sideløbende med at Frankrig nedkæmpede sine egne calvinister. Da krigen sluttede, anerkendte alle princippet om, at fyrsten afgjorde områdets tro, og der bredte sig en følelse af, at kristendom måske mere bestod i indre overbevisning og et godt eksempel end i ydre magtanvendelse.

Om Slaget ved Det hvide Bjerg blev afgjort ved guddommelig indgriben eller af de böhmiske stænders manglende

revolutionære indsigt, ja det afhænger af øjnene, som ser.

Karmeliterordenen

synes i højeste grad at have høstet belønning for *Fader Dominicus*' rolle, da sejrherrene i 1624 inddrog de böhmiske protestanters nyopførte barokkirke og overlod den til karmelitterne, der kaldte den *Maria Victoria Kirken*. Også denne kirke blev genstand for de troendes opmærksomhed, da en vis *Polyxena von Lobkowitz* i 1628 skænkede kirken en voksfigur af Jesusbarnet, som snart blev tillagt evnen til at kunne belønne de troende med mirakler. Det blev den berømte Prager Bambino, som den dag i dag modtager mange breve med bønner om hjælp, ligesom Prags børn sender ham en afskrift af deres ønskeseddel, da det altid er betryggende at have himmelsk bistand, hvad enten man er et barn, hvis forældre skal sættes i gavehumør, eller en katolsk soldat, der stod over for *Mansfeldts* grumme protestantiske lejesoldater.

Noter

1) Den væsentligste forskel mellem calvinister og luthersk-evangeliske er i vor sammenhæng deres samfundssyn. Den luthersk-evangeliske lære skelnede skarpt mellem kirke og stat, så statens opgave var at sikre rammerne for, at en kristen kunne leve et muntret og virksomt liv på jord i kærlighed til Gud, mens han gavnede næsten, det religiøse liv måtte den enkelte selv stå til ansvar for. Heroverfor mente calvinisterne, at staten var underordnet kirken således at samfundet skulle indrettes som en calvinistisk enheds-

kultur, hvor staten tvang alle til at leve et fromt liv, uanset at de fleste mennesker som syndere var *forudbestemt* til Helvede, men opføre sig kristeligt skulle de.

2) Den offensive vognborg. Mens vi i westerner er vant til, at nybyggerne laver en vognborg og står og skyder ud på indianerne der rider rundt udenfor, gik den hussitiske taktik tilsyneladende ud på at omringe ridderhærene, så ridderne red rundt inden for vognborgen, mens hussitterne stod udenfor og skød ind.

3) Denne plan blev øjensynligt udtænkt af *Heinrich Matthias von Thurn* og *Christian von Braunschweig* (1590-1626), der var Frederiks kansler og sidenhen blev berømt/berygget som lejetropfører under navnet "den gale Christian".

4) Således foretrak de protestantiske engelske sørovere som *Morgan* højt læsning fra Bibelen og afsyngelse af Davids salmer, mens franske katolikker som *Montbars Udsletteren*, *Alexander Jernarm* og *Francois l'Olonnais* søgte opbyggelse i *Zacharias' Lovsang*; *Magnificat* og *Miserere*, altimens de planlagde, hvilke grusomheder de nu skulle hjemsoge spanierne med.

Teologien gennemtrængte datidens dagligdag. Således indførte vor egen *Christian IV* strenge straffe til alle, der i flåden rejste diskussioner om nadverlæren. Den gæve *Christian* forudså, at sådan en diskussion mellem hans engelsk-skotske lejetropper, der var calvinister, og hans gode luthersk-evangeliske undersåtter i heldigste fald ville ende i blodige slagsmål, i værste fald med, at kongens dansk-norsk-slesvigske søulke simpelthen ville nægte at stå til søs

sammen med sådan nogle calvinistiske gudsbespottere og for en sikkerheds skyld hive dem overbord, inden de nedkaldte Guds vrede over flåden!

De fleste fyrster og feltherrer i 30-årskrigen tænkte i religiøse baner, kun Wallenstein var et moderne menneske, han konsulterede astrologer.

5) Det meget lille alterbillede fra Strakonitz blev anbragt på højaltret i en vældig metalramme, desværre gik billedet tabt, da

kirken blev hærgnet af brand i 1833, så det alterbillede, man i dag kan se i Santa Maria della Victoria er en kopi.

Litteraturliste

Padre Luca Arcese: *St. Mary of the Victory* (guidebog) Order of the discalced Carmelites, Roma 1999

Will & Ariel Durant: *Durants kulturhistorie* bd.22, Trosretningerne kæmper om magten. Vojens 1971

Alexandre Olivier Exquemelin og Erik Kjersgaard: *Bogen om de amerikanske sørovere*, København 1974.

Ctibor Rybar: *Prag, Reiseführer*, Olympia, Prag 1979

Max Steinmetz: *Deutschland 1476-1648, Von den frühbürgerlichen Revolution bis zum Westfälischen Frieden*, VEB Deutscher Verlag der Wissenschaft, Berlin 1978 (Steinmetz)

Slaget ved Oire 1814

af Peter Gjørtler

Chakoten afholder et krigsspil fra Napoleonstiden i weekenden 26.-27. januar 2002 i Den Gamle Varmecentral i Kastellet. Der spilles lørdag kl. 9-17 og søndag kl. 9-15. Deltagere og tilskuere er meget velkomne.

Såfremt man ønsker aktivt at deltage, bedes man venligst tilmelde sig ved email senest den 15. januar 2002 til: oire@lexnet.dk

Spillet tilrettelægges af Bo Nielsen, Jørgen Larsen og Peter Gjørtler.

Regelsættet

Der spilles med 25mm figurer efter regelsættet *Belle Alliance*, som kan hentes på www.lexnet.dk, hvor det ligger i pdf-format. Regelsættet er en revideret udgave af det regelsæt, som havde arbejdstitlen *Lavtryk over Hebriderne*.

Chakotens eget regelsæt for taktisk krigsspil for Napoleonstiden er under revision, og *Belle Alliance* blev oprindeligt skrevet som et indlæg til denne revision. Arbejdstitlen var ment som en venlig hilsen til det regelsæt for stortaktisk krigsspil, der har titlen *Torden over Europa*, og som er udviklet af Chakoten og Dansk Figurspilsforening i fællesskab.

Hovedsynspunktet bag *Belle Alliance* er, at der er behov for klare og forudsigelige regler, der giver bevægelighed på terrænet, og som respekterer, at spillet gennemføres med nøjagtigt bemalede modellfigurer.

Dette leder til et krav om, at færrest mulige forhold overlades til dommerskøn. Samtidig leder det til krav om høje marchlængder, således at der selv i kortvarige spil bliver mulighed for omgruppering og fornyede angreb. Endelig leder det til krav om, at tab og nedslidning så vidt muligt repræsenteres på spilleterrænet af figurerne.

Det afgørende er dermed ikke, om en marchlængde i afstand svarer til det virkeligt mulige i den tid, som et træk varer,

eller om tabene i målestoksforhold svarer til den mulige skydning i dette tidsrum. Det afgørende er derimod om spillet leder til valgmuligheder, der svarer til dem, en general på Napoleonstiden stod overfor, og om foretagelsen af disse valg leder til overbevisende resultater på spilleterrænet.

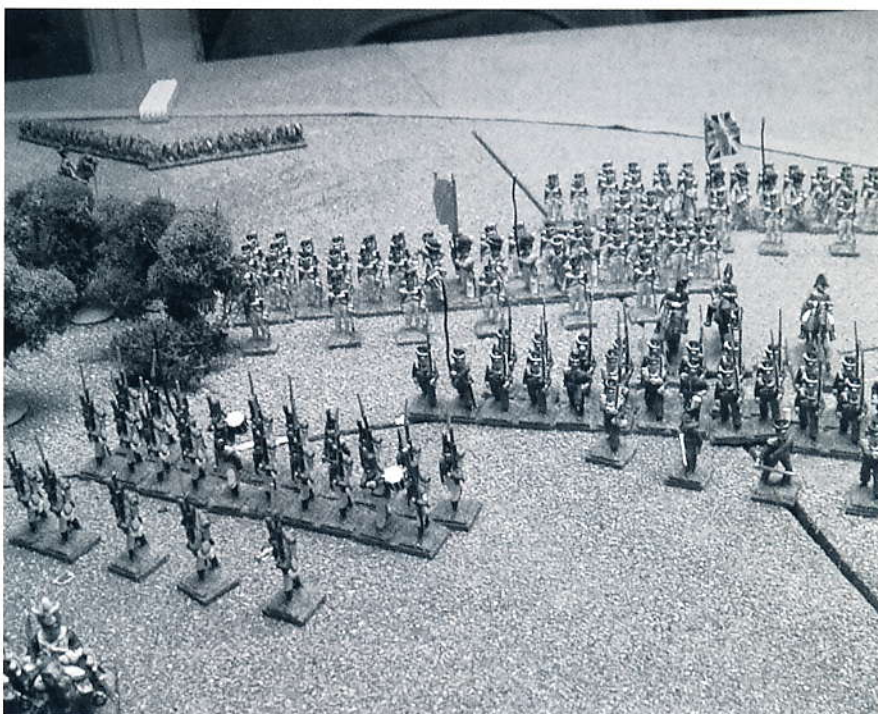
I modsætning til spil som skak, hvor det uforudsigelige alene fremkommer som en følge af spillernes dispositioner i forhold til hinanden, er der i krigsspillet inddraget yderligere en usikkerhedsfaktor, som repræsenterer det forhold, at en taktisk disposition ikke altid blev gennemført som planlagt.

Der opstår således en friktion, i form af uforudsete resultater i forhold til de lagte planer, og en af opgaverne for spillerne bliver, ud over at tage højde for mod-standerens dispositioner, også at tage højde for usikkerheden omkring gennemførelsen af egne dispositioner.

Denne usikkerhed repræsenteres af et terningkast med tre terninger, som giver en flad sandsynlighedskurve. Den gode taktiske disposition giver tillæg til terningkastet, mens en dårlig disposition giver fradrag.

Der er således hverken tale om en ren tilfældighed eller ren determinisme i udfaldet, men derimod en forskydning af sandsynlighed, således at den gode taktiske disposition har større sandsynlighed for at blive gennemført.

Enheder, der bringes i en grad af uorden, får nedsat deres marchlængde, hvilket repræsenterer det forhold, at uorden gør det vanskeligt at koordinere de taktiske dispositioner. Tabene er sat højt, således at de ikke blot repræsenterer egentlige tab i mandskab, men også repræsenterer en nedslidning af enhedens kampkraft. Tab i mandskab leder også til en nedsættelse af den valeur, som repræsenterer enhedens træning og moral.

Forsyninger var et tilbagevendende problem også på Napoleonstiden. Dette kunne repræsenteres af et boghølderisystem, men i stedet anvendes en tilfældighedsfaktor, således at der, efter denne faktors indtræden, kun er forsyninger til et begrænset antal træk. Spilleren kan så forsøge at udskifte eller genforsyne enheden.

Kommandoproblemer er kun direkte reguleret i reglerne for brigadechefen, mens kommandoproblemer for øvrige chefer repræsenteres af den usikkerhed, som samspillet mellem de virkelige spillere naturligt vil give anledning til.

Der er næppe tvivl om, at et spil med fuldstændigt simultane træk giver den bedste direkte simulation af virkeligheden. På den anden side giver brugen af alternerende træk, som i skak, den bedste styring af spillet. Det faseopdelte træk, som anvendes her, udgør et kompromis mellem disse former.

Reglerne er skrevet med henblik på anvendelse af 25 mm figurer i målestoksforholdet 1 figur til 20 mand og med bataljonen som den taktiske enhed. De kan dog tilpasses til andre figurer og målestoksforhold.

Brikstørrelsen er 15 gange 15 mm for infanteri, 20 gange 45 mm for kavaleri og 50 gange 75 mm for artilleri, hvortil kommer prods. Infanteri og kavaleri anbringes hovedsageligt på dobbeltbrikker med 2 figurer.

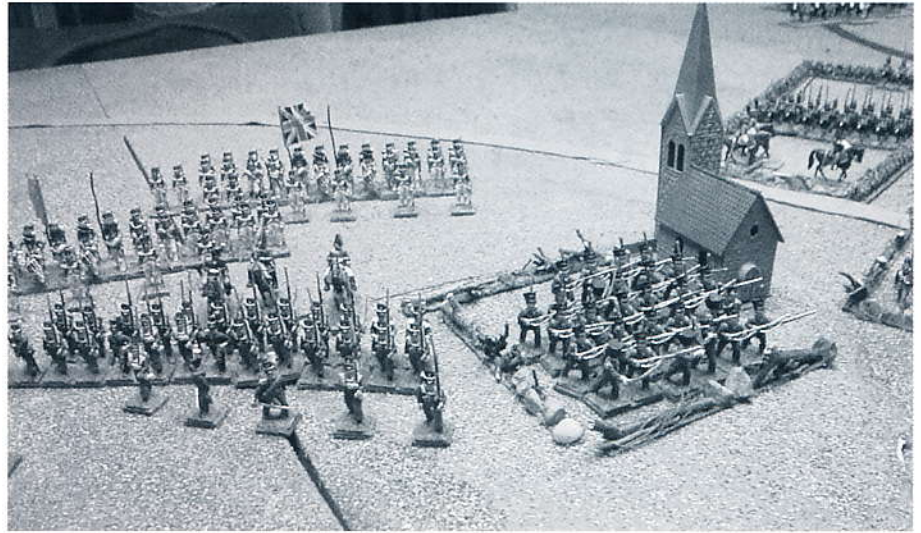
TROILOS-MYTEN

Mørke sider af det lyse Grækenland

af Jens Kristian Boll

Når man underviser i græsk religion på gymnasiet og på VUC, sker det ofte, at man må opklare en del misforståelser om den gamle græske kultur. Da disse misforståelser på flere områder også berører den gamle græske militærhistorie, tænkte jeg, en nøjere redegørelse kunne være af interesse for Chakotens læsere. Det første problem er, at de græske heroer, kulturens store helte, ofte optrådte på en måde, vi finder lidet helteværddig. Det andet og største problem er den såkaldte "eromenosskik", hvor det bogstaveligt talt var borgerpligt for den voksne græske mand at have et erotisk forhold til en 12-14 års dreng!

Selv de nyeste undervisningsbøger lusker som katten om den varme grød og skaber udbredt forvirring, så man som lærer må besvare spørgsmål som "når den græske kultur forsvandt, var det så ikke

Enhederne opstilles i Napoleonstidens formationer på et modelterræn, hvor bakker er angivet ved afsatser, der lægges oven på hinanden, og hvor bygninger, skove, vandløb, broer og veje markeres af modeller, der ligner det, de skal forestille.

Spillet bygger på et fiktivt grundlag fra 1814. De engelske styrker under Wellington er trængt ind i det sydlige Frankrig nær Toulouse. De spredte franske tropper er underlagt Marskal Soult.

En engelsk fortrop under Picton har bevæget sig langt forud for den engelske hovedstyrke og har indtaget stillinger ved byen Oire, hvor den afventer hovedstyrkens ankomst.

De franske styrker i området er under samling for at overmande den engelske fortrop, inden hovedstyrken kan nå frem. En pludselig stigning i vandmasserne har indebåret, at floden Ane bag den engelske opstilling ikke længere kan krydses, og en engelsk retræte er derfor ikke mulig.

Det antages, at den engelske hovedstyrkes ingeniøraftdeling vil kunne lægge broer over floden, således at hovedstyrken kan komme fortroppen til undsætning om 24 træk.

Antallet af styrker vil blive tilpasset antallet af deltagere, således at hver spiller kan forvente at disponere over 5-6 taktiske enheder.

Lige siden græsk litteratur blev indledt med digtere som Homer og Hesiod i det 8.-7. årh f.Kr. så grækerne strengt taget ikke overdrevent optimistisk på tilværelsen. Hesiod inddelte i sit digt *Værker og Dage* verden i forskellige tidsaldre, hvor der var tale om et stadigt forfald, kun afbrudt af heroernes mellemkomst.

Hesiods verdensaldre bestod af:

1. en *guldalder*, hvor menneskene levede i en paradisisk tilstand uden behov for arbejde og krig. Guldaldermenneskene blev en slags værneånder.

2. en *sølvalder* hvor menneskene bogstaveligt talt var store børn: barndommen varede 100 år¹, hvorefter der fulgte et kort voksenliv fuldt af skænderi og krig. Da sølvaldermenneskene i tilgift ikke gad ofre til guderne, udslettede Zeus dem, men tillod, at de også blev en slags værneånder.

3. en *kobberalder*, der blev den rene katastrofe, da menneskene udmærkede sig ved muskler og krigslyst. De åd kun kød, boede i huse af bronze, men brugte ellers

fordi de uddøde, fordi de alle var bøsser?" Man må her give græske forskere som Sofia A. Souli ret i, at det græske eromenosforhold var fundamentalt forskelligt fra vore dages seksualopfattelse, og at de gamle grækere næppe kan tages til indtægt for homoseksualitet og pædofili, da målet var at udvikle drengen til en aktiv familiefar, borger og ikke mindst kriger.

Er en hero nu også heroisk?

De græske myter var bygget op omkring store skikkelser kaldet heroer, et ord, vi ofte forstår som helte. Heroerne blev tilbedt ved deres gravpladser som mægtige ånder, der kunne hjælpe såvel samfundet som den enkelte og stod som eksempler på, hvordan man burde gebærde sig.

Attisk vase. Her ses Troilos og Polyxena på flugt fra Achilleus

mest bronze til de våben, de hurtigt udryddede hinanden med. Ingen følte trang til at mindes dem eller påkalde deres hjælp, hvorfor de vandrede glemte til dødsriget Hades.

Zeus indførte nu et mellemstil, *heroernes tidsalder*, hvor jorden blev

befolket af heroerne, en ædlere menneskerace end kobberalderens mennesker. Desværre blev der så mange af dem, at Zeus for at nedbringe bestanden, men samtidig give dem en afsked med maner, udløste græsk mytologis store krige: De to togter mod

Theben (i Mellemgrækenland) og Den trojanske Krig (af historikere sat til ca. 1180 f.Kr.), hvor heroerne stort set udryddede hinanden, men blev agtede og tilbedt af eftertiden, ligesom de efter deres bratte død kom til De saliges Øer, hvor de lever under paradisiske forhold.

Efter heroernes mellemstil kom den nuværende tid, jernalderen, der ifølge Hesiod er den værst tænkelige.

Vi opfatter en hero som en helt, der i stil med vor kulturs myter bringer orden, bekæmper ondskab og fremmer retfærdighed, kort sagt udbreder kosmos og bekæmper kaos. Den græske hero er en mere dobbelttydig skikkelse, der rummer såvel kaos som kosmos i sig og derfor ofte begår handlinger, vi ikke mener, passer sig for helte. Tit var deres skæbne præget af modsætninger: helte kunne tilsyneladende være usårlige, men alligevel dræbes (i reglen ved deres akilleshæl); de blev fra tid til anden sindssyge og dræbte deres familie og nærmeste; seksuelt sprængte de alle rammer og gjorde et utal af piger gravide (Herakles satte rekorden, da han på en nat gjorde kong Thespios' 50 døtre gravide (Eliade s.251)) og havde ingen hæmminger over for voldtægt (den uhæmmede seksuelle aktivitet kunne dog også bruges af eftertiden til at forklare, hvorfor så mange familier nedstammede fra de store heroer). Også i forholdet til guderne satte heroerne sig ud over alle grænser, da de sågar kunne gå i kamp med guderne og kun sjældent viste guderne den respekt, man skyldte dem.

De gamle grækere brugte således på samme tid heroerne som eksempler til efterfølgelse og som eksempler på, hvad man i hvert fald ikke skulle gøre.

Achilleus griber Troilos i håret og trækker ham af hesten, medens Polyxena løber bort mod højre.

Enhver militærhistoriker, der læser Homers Iliade, vil nærme sig desperation over, at de græske helte, der belejrer Troja, synes mere optaget af at bekæmpe hinanden end at gøre noget effektivt over for fjenden! Alligevel, måske er det netop heroernes flertydighed, som sikrer, at vestlig kultur lige siden oldtiden har været tiltrukket af dem? Få helte afspejler heroens dobbeltsidede natur så tydeligt som Achilleus.

Achilleus var en rigtig hero

Achilleus var for den græske kultur indbegrebet af en rigtig helt, halvgud af fødsel, den bedste blandt krigerne, og da han fik valget mellem et kort liv med hæder og ære og et langt og behageligt liv i ubemærkethed, valgte han uden tøven hæder og ære. Under krigen mod Troja, som den skildres i Homers *Iliade* er han hovedpersonen. For senere generationer af grækere stod han som eksemplet på, hvordan man burde optræde i en konfliktsituation.

Derfor kan det virke mærkeligt, at en af de situationer, græsk kunst hyppigt afbilder ham i, er den, der for os burde være den mindst flatterende, nemlig episoden, hvor han dræber den fjendtlige konges yngste søn Troilos fra et baghold. Fremstillingerne understreger, at Achilleus her på ingen måde står over for en jævnbyrdig modstander, ja de understreger Troilos' barnlige træk, ligesom Achilleus ofte afbildes i fuld krigsudstyr, mens drengen er nøgen eller klædt i en kjortel og ubevæbnet.

Beretningen om den store græske krig Achilleus' drab på trojanerdrengen Troilos er kun nævnt i forbigarten i Homers *Iliade*, hvor kong Priamos begræder drengen blandt sine tapreste sønner. Episoden blev fortalt i *De kypriske Digte*,

Mens Troilos træner sin hest under Polyxenas beundrende blikke, lægger Achilleus sig i baghold. Bemærk under hesten en hare, en typisk kærlighedsgave til en dreng.

Troilos' søster, Polyxena, ofres på Achilleus' grav, da hans ånd havde erklæret, at den ikke ville snydes, når de trojanske prinsesser skulle fordeles som slavinder. Tyrrensk amfora specielt fremstillet til det etruskiske marked, hvor man specielt var aftager af kunsthåndværk, der viste særligt brutale scener.

der er gået tabt, men den er så ofte skildret på vasemalerier, at den uden vanskelighed lader sig genskabe.

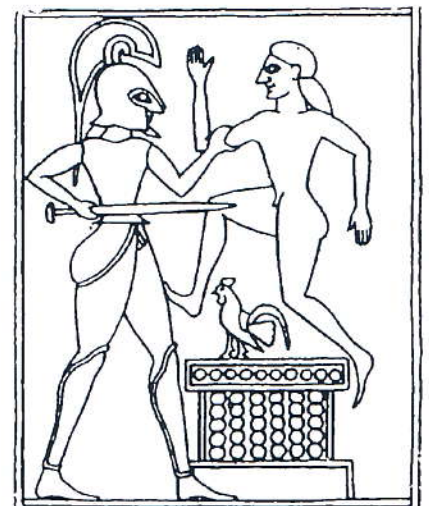
Troilos er den yngste søn af Priamos, kongen af Troja, selv om det antydes, at hans virkelige far er guden Apollon. Troilos er den smukkeste af kongens sønner og en dygtig rytter. I begyndelsen af krigen benytter han derfor lejligheden til at få rørt sine heste og ledsage sin søster Polyxena, der vil hente vand fra et brøndhus lidt uden for byen. Stolende på den fredelige situation medbringer Troilos ingen våben.

Ved brøndhuset ligger den store græske krig Achilleus i baghold fuldt bevæbnet og kaster sig over de to søskende. De flygter, Polyxena slipper væk, mens vandkrukken, hun bærer, knuses. Achilleus sætter efter drengen, og selv om hest og rytter gør alt hvad de kan, er Achilleus for hurtig til bens. Han indhenter dem og trækker drengen af hesten med et solidt greb i hans hår. Troilos beder om skånsel, men bliver slået hen til et alter for guden Apollon. Nogle kilder fortæller, at Achilleus tilbyder at skåne ham, hvis drengen vil lade sig elske af Achilleus, og da Troilos åbenbart ikke giver det ønskede svar, hugger Achilleus hovedet af ham og kaster det mod de trojanske krigere, der forsøger at komme drengen til hjælp, hvorefter Achilleus endnu engang bruger sine hurtige fødder til at bringe sig i sikkerhed.

Mytologien forfølger temaet videre ved indirekte at lade drabet på Troilos være grund til heltens død. Den mægtige gud Apollon bliver Achilleus' fjende, dels fordi helten har krænket tempelfreden, dels fordi han måske også har dræbt hans søn.

Apollon er blandt andet gud for bueskydning og sørger derfor for, at en forgiftet pil rammer Achilleus i hælen, der er hans eneste sårbare punkt. Andre versioner beretter, at Achilleus forelsker sig i Troilos' søster Polyxena. I forståelig harme over broderens død lokker hun ham til et stævnemøde, måske sågar i templet, hvor drabet fandt sted, og Troilos' storebror prins Paris dræber Achilleus ved at ramme ham i hans akilleshæl med en forgiftet pil fra baghold.

Efter byens fald afreagerer Achilleus' søn Neoptolemos ved at ofre Polyxena på sin fars grav. (Apollon fik senere sagt tak for sidst, da Neoptolemos under et besøg i Apollons helligdom i Delphi blev hugget ned, beskyldt for at ville storme og ødelægge helligdommen, og siden begravet i Delphi som værnehøro).

Achilleus ofrer Troilos på et alter. Bemærk hanen på alteret, også typiske kærlighedsgaver fra mænd til drenge.

Menneskeofring i militært øjemed

Fortællere søgte siden at begrunde drabet på Troilos med, at der var en spådom om, at hvis han blev voksen, ville byen være uindtagelig, hvorfor Achilles løste problemet ved at dræbe ham. (Der opstod sågar den talemåde: at dræbe sin Troilos = skaffe en hindring af vejen).

Drabet kan også have en symbolsk betydning: Da Troilos' navn er sammensat af navnene på Trojas mytologiske grundlæggere Tros og Ilos, måtte Troilos'

reddet, da Thebens konge Kreons yngste søn Menoikeus hørte en spådom om, at angrebet kunne slås tilbage, hvis kongens yngste søn ofrede sit liv. Drengen kastede sig derfor ind i kampen og blev dræbt, inden den fjendtlige kong Amfiaros, der også var spåmand og derfor vidste, hvad der ville ske, hvis det lille utyske blev dræbt, kunne nå at gribe ind.

Menoikeus' offer blev modtaget. Fem af de angribende konger faldt med det meste af deres hære, lederen måtte flygte

at blive voksen, burde hans landsmænd have forudset den mulighed, at grækerne ville gøre noget for at hindre den spådom i at gå i opfyldelse. Måske episoden også kan læses i lyset af det græske skæbnebegreb: Den trojanske Krig blev udløst, da prins Paris løb bort med spartanerkongen Menelaos' hustru Helena og dermed krænkede gudernes regler for gæsters gode opførsel. Da Paris' landsmænd nægtede at levere Helena (og spartas kronjuveler) tilbage, faldt de ind

Her ses Troilos ofring endnu en gang. Achilles har netop halet drengen af hesten og holder ham ind over alteret, medens nogle af Troilos' brodre, helte som Hektor og Aineias, forsøger at komme til undsætning. Men en græsk kriger så ingen grund til at slippe en dreng, blot fordi familien havde en anden mening.

død være et godt varsel for grækerne, da drabet symbolsk gennemspillede Trojas fald. En regulær menneskeofring kan heller ikke udelukkes: ifølge religionshistorikeren *Mircea Eliade* så grækerne børn og unge som velegnede offergaver, hvis man ville gennemføre et farligt forehavende. Den livskraft, offeret ikke ville nå at forbruge, blev nu på magisk vis kanaliseret ind i det projekt, den ofrende ville fremme: Således fortæller græske historikere, at perserkongen Xerxes i 481 f.Kr. indledte sit mislykkede erobringstogt mod Grækenland ved at ofre syv piger og syv drenge; folk i Athen ville formentlig hævde, at den lumske plan blev krydset, da Athens leder og admiral Themistokles under søslaget ved Salamis det følgende år til gengæld ofrede tre tilfangetagne perserdrenge til Dionysos Omestes (Den, der fortærer råt kød).²

Eksempler på frivillige ofre kendes også: Da Theben blev angrebet af en hær ledet af syv berømte konger, blev byen

hjem med vanære, kun Amfiaros forlod slagmarken ubesejret, da den øverste Zeus som påskønnelse af hans fromhed lod jorden åbne sig og opsluge ham. Amfiaros' ånd blev en mægtig værneheros for området og åbnede et anset underjordisk orakel.

Derimod gik det skrækkeligt galt, da kongen af Messenien fik at vide, han kun kunne slå spartanerne tilbage, hvis han ofrede den fornemste jomfru i sin slægt. Pligtro dræbte han sin ældste datter, gik i kamp og blev dræbt med hele sin hær, hvorefter spartanerne besatte Messenien.

Hvorfor er Troilosmotivet så populært?

Som nævnt tidligere er Achilles' drab på Troilos et meget hyppigt motiv i kunsten. Man kan tænke sig flere grunde til, at netop dette motiv er så udbredt

Det kan ses som en advarsel om en pludselig død eller en advarsel om at være for overmodig. Hvis Troja virkelig kunne blive uovervindelig, såfremt Troilos nåede

under skæbnens dom og straf, som ramte alle ubeset, også Troilos og Polyxena.

En forsker advarer dog mod at opfatte alle episoder, hvor en bevæbnet kriger løber efter en ungdommelig rytter, som en fremstilling af Achilles' jagt på Troilos. Billedet kan også vise en hyppig, om end uheroisk episode fra tidlig græsk jernalder, hvor krig blev udkæmpet mellem få svært bevæbnede krigere, der red til slagmarken, men stod af og udkæmpede heroiske tvekampe til fods. Krigerne var ledsagede af beredne unge "væbnere", hvis opgave var at hjælpe krigeren, bl.a. ved at forsyne ham med kastespyd (og måske hente spyddene tilbage). Muligvis kan fremstillingen vise en episode, hvor en kriger har besejret sin modstander og nu understreger sin sejr ved at fange hans væbner og de værdifulde heste. Det kan også tænkes, at billedet viser en kriger og hans væbner på flugt, eller i de tilfælde hvor krigeren holder fat i rytteren, er der simpelthen tale om den fra Det vilde Vesten

kendte episode, hvor en rytter kan trække en mand til fods ud af en kamp og i sikkerhed.³

Eromenos/Erastes

Når man underviser om de gamle grækere, får man altid stillet spørgsmålet: "var de ikke alle sammen homoseksuelle?" Her er tale om det såkaldte "eromenos"-forhold, der uden overdrivelse er det mest misforståede emne omkring de gamle grækere. Eromenosforholdet var mellem en voksen, gift mand (kaldet erastes) og en dreng i puberteten (kaldet eromenos). Forholdet var på samme tid et erotisk forhold, en uddannelsestid i sociale og militære færdigheder, væbnetid og indledningen på et livslangt venskab.

Det kan næppe undre nogen kender af de gamle grækere, at den græske livsform også indordnede kærligheden under samfundets krav. I såvel de doriske områder, der kulturelt var orienteret efter Sparta, som de joniske områder, der orienterede sig efter Athen, var eromenosforholdet faktisk indført ved lov som borgerligt af Grækenlands største juridiske begavelser. I Athen havde statsmanden Solon sat lovregler for, hvordan eromenosforholdet skulle foregå, herunder gjorde han alt for at hindre, at slaver skulle få lejlighed til at blande sig.⁴ I Sparta gjorde statsmanden Lykurgos, der grundlagde en af de mest effektive militærmaskiner, verden har været udsat for, skikken central. Embedsmændene, der vågede over statens sikkerhed "straffede den mand, hvis adel og gode egenskaber måtte gøre ham egnet og ønsket som opdrager, men som unddrog sig det ansvar og den indsats, som eromenosforholdet førte med sig." (Vanggaard 34).

Der var tale om et meget alvorligt forhold, som samfundet havde en interesse i. Grækerne mente, at manden gennem forholdet overførte sine fysiske og psykiske egenskaber til drengen. Manden stod fra nu af i den situation, at han overtog ansvaret for drengens åndelige og fysiske opdragelse og udvikling, juridisk set trådte han i den biologiske fars sted, da han kunne optræde på drengens vegne ved domstolene. Manden blev ikke alene holdt ansvarlig for drengens opførelse, men også for hans udvikling; levede eleven ikke op til samfundets åndelige og fysiske idealer, blev manden idømt en bøde og mistede anseelse, da den manglende udvikling blev set som tegn på, at manden tydeligt ikke havde nogen gode egenskaber at formidle til drengen og derfor næppe var så modig og klog, som han havde givet udseende

af. Når drengen blev voksen, var det også manden, der hjalp med at bringe hans ægteskab i stand.

Hvorfor gjorde de græske bystater eromenosforholdet til noget så centralt i samfundets opbygning?

De græske demokratier var meget små lokalsamfund, hvor et mindretal af frie borgere både skulle holde en ofte talrig underklasse af slaver og ikke-borgere i skak og samtidig sikre bystaten mod nabobystaterne. Den klassiske græske kamptaktik, falanksen, der i sidste ende var garanti for byens fortsatte eksistens, bestod i, at en tæt sluttet formation af tungt pansrede fodsoldater på en flad mark tørnede ind i en tilsvarende formation soldater fra nabobyen. Den formation, der kunne presse modstanderen tilbage og ud af formation, vandt slaget. Denne kampteknik, der har dannet skole for vestlig opfattelse af rigtig krig lige siden, sikrede hurtige afgørelser (slaget var ofte overstået på ti minutter), og begrænsede ødelæggelserne til selve slagmarken. Psykologisk må det derimod have været en meget krævende kampform, der satte ekstreme krav til sammenholdet.

En falanks var uovervindelig, så længe borgersoldaterne holdt deres plads i rækkerne, den mindste vaklen og så brød den sammen. Græske tænkere og statsmænd som Aristoteles, Solon og Lykurgos hævdede, at eromenosforholdet sikrede, at den enkelte borger foruden loyalitet mod familie, venner og by nu også ville gøre sit yderste ud fra den kærlighed og respekt han nærrede til sin

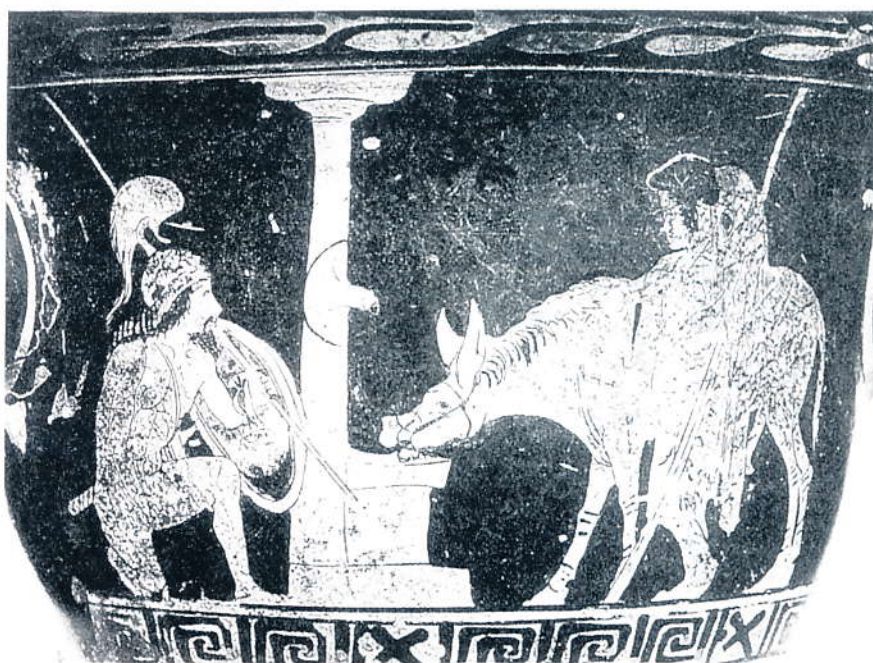
partner i eromenosforholdet, og man således fik endnu et psykologisk bånd, der sikrede staten.

Vi må ikke se forholdet som udnyttelse af drengen eller nydelse. Grækerne så med foragt på asociale mænd, der udelukkende nød de erotiske fordele og lod deres tilbøjeligheder gå ud over slavedrenge, mens de unddrog sig de borgerlige forpligtelser og det ansvar, som eromenosforholdet førte med sig for manden, der i bogstaveligste forstand satte sin anseelse på spil. Lige så stor foragt vakte det, hvis en mand spillede den passive part i et homoseksuelt forhold. Grækerne viste deres afsky ved at hævde, at den skik kom fra deres arveljender fönikerne, ja kaldte ligefrem den seksualadfærd for "fönikize" (opføre sig som en föniker)!⁵

Den blotte beskyldning for "fönikeri" berettigede et drab. Historikeren *Plutarch* beretter, at tyrannen Periander, en grov og taktløs mand "kom for skade til at spørge sin eromenos, om han ikke var blevet svanger endnu? I raseri for drengen da op og dræbte ham." (Vanggaard s.81).

Man mener således ikke, at grækerne brugte anal kopulation i eromenos-forhold. Det anale samleje blev set som den ultimative magtdemonstration og nedværdigelse for den, det gik ud over, mens det at være den udøvende part nærmest var ærefuldt.⁶

Så vidt vides ud fra de klassiske vasebilleder, der ikke kan beskyldes for at være snerpede, var eromenosforholdet mere af åndelig end af fysisk karakter, den

En mindre ærbødig parodifremstilling af Troilosmyten. De fleste græske heltemyter kendtes også i meget saftige satyrspil-udgaver, hvor man frit lavede om på handlingen.

tætteste fysiske kontakt bestod i en uden tvivl kærlig omfavelse ansigt til ansigt, mens den voksne mand kærtgnede drengens kønsdele.

Eromenoskikken kan næppe ses som udtryk for kvindeforagt. Faktisk var den frie kvindes stilling i det klassiske Grækenland stærkest i de doriske områder, hvor eromenoskikken også stod stærkest. Især det demokratiske Athen var moralsk forarget over den frihed og respekt, de spartanske kvinder nød.⁷

Hos dorerne bevarede skikken sit krigeriske præg. Selve forholdet blev officielt indledt med, at manden meddelte drengens familie, at han ville bortføre drengen. Såfremt begge parter var indforståede, arrangerede man en situation, hvor manden og hans venner tog drengen til fange og førte ham med sig, mens drengens familie på skromt prøvede at forhindre det. For drengen var det en stor ære, og han blev sidenhen hædret med tilnavnet *klenos* "berømmelig", fordi han allerede som dreng havde vist så gode anlæg, at en anset mand ville gå til sådanne yderligheder for at få fat på ham. Var drengens familie ikke indforstået, blev det en livsfarlig sag, da den afviste fandt sin ære krænket og nu alligevel kunne finde på at bortføre drengen eller måske i stedet dræbe ham.⁸

Uddannelsens krigeriske præg understreges af, at drengen ved indvielsens afslutning fik foræret et komplet krigsudstyr, ligesom de to parter forventedes at kæmpe side om side på slagmarken.

Men satte drengen pris på opmærksomheden?

Den voksne mand var den udfarende kraft i forholdet. Han kunne opsøge drengen på sportspladsen, Han bekendtgjorde sine følelser over for drengen ved at forære ham en hane, en hare eller duer. Det lod til, at samfundet gav manden vide rammer.

Drengen forventedes på sin side at være tilbageholdende og overlade initiativet til manden. Drengen måtte under ingen omstændigheder antyde, at han lod sig lokke af mandens gaver. I Sparta "straffede man den dreng, som foretrak en rig, men ringe mand, frem for en fattig og ædel." (Vanggaard s.34).⁹

Drengens familie søgte at sikre ham mod alt for initiativrige mænd ved at lade ham ledsage til og fra sportspladsen og undervisningsstedet af en pædagog (en slave, hvis vigtigste opgave var at beskytte drengen på vej til og fra skole og sportsplads). Drengen måtte på intet tidspunkt virke som om han satte pris på

Overguden Zeus i færd med at ansætte prins Ganymedes som sin mundskænk. Også den gang kunne jobsamtaler blive livlige.

den opmærksomhed, der blev ham til del. "Også drengens kammerater er endnu værre. De udspionerer ham, og ser han ud som om han er ved at give efter, håner de ham." (Calasso s.58).

Den voksne mand har uden tvivl fundet Achilleus en passende rollemodel, da mandens tilnærmelser blev opfattet som en form for krig, der gjaldt om at fange drengen, hvad enten manden som i Athen er "en slags kriger, men hans våben er ordet, han væver drengen ind i ord, som belejrer ham som soldater" (Calasso s.58) eller han som i Sparta simpelthen bortførte drengen, der forventedes at gøre modstand på skromt.

Den græske dreng har derimod befundet sig under et uhyggeligt psykisk og socialt pres. På den ene side vidste han, at hans fremtidige position i samfundet afhang af, at en anset mand fattede interesse for ham. På den anden side vidste han, at han forventedes at være lige så afvisende som Troilos ifølge sagnet havde været over for Achilleus. Trojanerprinsen måtte derfor stå som det oplagte eksempel på, hvordan en ædel dreng skulle reagere, i det mindste udadtil.

Set i dette lys, måtte den unge græske dreng næsten føle sig som en anden Troilos, og trojanerprinsen måtte stå som en oplagt rollemodel for en græsk dreng ved begyndelsen til et eromenosforhold, hvor drengen i hvert fald udadtil skulle gøre alt for at undgå manden.

Adskillige af Troilosfremstillingerne i kunsten kan faktisk tolkes i denne retning. Et bronzerelief fra Olympia fra 580 f.Kr. har anbragt en hane (den traditionelle kærlighedsgave) på altret og giver i selve sin opbygning scenen kraftige erotiske overtoner (Carpenter fig.31). Et etruskisk drikkebæger fra samme periode anbringer

en hare (også en kærlighedsgave) mellem benene på Troilos' hest og lader den løbe modsat den retning, Troilos flygter i (Carpenter fig. 25). At Troilos i flere fremstillinger er ledsaget af en pædagog, siger nærmest sig selv.

Episoden har som så mange andre heroiske episoder ikke undsluppet komedien, der bestod af muntre parodier på tragediens og mytens emner. Et vasebillede af scenen (Carpenter fig. 26) har gjort Achilleus til en vel mageligt udseende person, der fra sit skjulested synes mest interesseret i at beglo Troilos, der er forsynet med opstoppennæse, i vasekunsten symbolet på en udspekuleret og slagfærdig knægt, og har erstattet hesten med et direkte sarkastisk udseende muldyr, hvad der antyder at Troilos her næppe har noget imod at blive indfanget af Achilleus og derfor har sikret sig, at flugten ikke bliver særlig langvarig.

Litteraturliste:

- Roberto Calasso: *Gudebryllup*. En original og sanselig skildring af den græske gudeverden. Gyldendals Bogklubber, 1991.
- T.H. Carpenter: *Art and Myth in Ancient Greece*. Thames and Hudson, 1991.
- Mircea Eliade: *A Xalmoxis de Ghengis Khan*.
- Otto Gelsted: *Græsk Drama*, København 1957.
- Robert Graves: *The Greek Myths*. Bd 1-2. Penguin Books, 1977.
- Victor Davis Hanson: *The Western Way of War*, New York, 1989.
- Jane Henle: *Greek Myths. A Vase Painters Notebook*, London, 1973.
- C. Kerényi: *The Heroes of the Greeks*, Thames and Hudson, 1997.
- Plutarch im Auswahl*, Bücher des Wissens 165, Fischer Bücherei, 1957.
- Sifoa a. Souli: *Lovelife of the ancient Greeks*, Toubis, Athen 1997.
- Thorkild Vanggaard: *Phallos*, Gyldendal 1969.

Noter

¹ Hesiod forklarer ikke, hvor man fik mødre til de hundredårige drengebørn fra.

² Historikeren Plutarch hævder, at de tre drenge, der blev ofret, ovenikøbet var nevøer af perserkongen Xerxes. Themistokles lod sig kun modvilligt presse til at gennemføre ofret, måske fordi han så gik glip af eventuelle løsepenge? Vinguden Dionysos blev i øvrigt fejret med ofringer af børn, afholdsagitorer, dyr og tilfældige forbipasserende, ligesom Dionysos som barn selv var blevet

sonderrevet og ædt af titaner, men Zeus dræbte titanerne med sin tordenkile og genskabte Dionysos.

³ Militærhistorikere, der læser Homers Iliade, bliver ofte noget forvirrede over den måde, Homer lader sine helte bruge deres stridsvogne på:

Stridsvognen er nærmest en slags taxi, der kører helten til kamppladsen eller bringer ham hurtigt bort, når en stærkere helt er efter ham. Man hører intet om de massive stridsvognsangreb, som bronzealderens supermagter var eksperter i. Homer har formentlig overført sin egen tidsalders kampteknik, hvor ædle krigere red til slagmarken for at stå af og kæmpe, til heroernes tidsalder og så gjort sine hovedpersoner mere imponerende ved at udstyre dem med stridsvogne i stedet for heste.

⁴ Da eromenosforholdet skulle overføre den frie mands egenskaber til drengen, ville det være i lige grad katastrofalt, hvis en fri dreng fik overført en voksen slaves egenskaber eller hvis en slavedreng begyndte at udvikle en fri drengs egenskaber.

⁵ Da grækerne mente, en kvindelig adfærd fra en mands side var skammelig, var det nærliggende at tilskrive fonikerne, som man misundte og derfor betragtede som blodagtige barbarer, sådanne laster, ja efter sejren over perserne ved Eurymandatos 460 f.Kr. fremstillede et atheniensisk vaseværksted sågar en krukke, hvor man ser en sejrrig græsk krigere gøre klar til at tage en persisk soldat bagfra! (Souli s.68) Derimod fremhævede

grækerne rygte om, at de nordligtboende keltiske krigersamfund gerne tillod en krigere at have et venskabsforhold til flere drenge på en gang som eksempel på, at kelterne var vilde, barbariske barbarer, modsat grækerne, der var målet for normalitet.

⁶ Victoriatidens oversættere af den irske kongesaga om Brian Boru, *War of the Gaedgills with the Galls*, har således store problemer med at forklare og forstå, at Brian Boru fejrer erobringen af vikingebyen Limerick med at drive de tilfangetagne vikingekvinder og -drenge sammen, beordre dem til at bukke sig med enden i vejret, hvorefter de irske væbnere og tjenestedrenge røvpuler dem i hele hærens påsyn. Yderligere kunne en sejr ikke slås fast, og fangerne er blevet så voldsomt ydmyget, at de er psykisk smadrede og bliver gode trælle.

⁷ I Athen gjaldt forargelsen især, at de frie spartanske kvinder hellere end gerne svarede mændene igen, bestyrede ejendom, når manden var i krig, og dyrkede sport offentligt. Tragedieforfatteren Euripides lader i skuespillet *Andromache* en af sine personer aflevere Athens syn på sportskvinder med ordene: En spartansk kvinde kan, selv hvis hun vil, ikke være sædelig. Med nøgne lær løber hun uanstændigt klædt omkring uden for huset med unge fyre. Med dem deler hun fægteskolen og rendebanen" (Gelsted s.175) Komediedigteren Aristophanes bemærker, at en spartansk pige kun mener, hun er smuk, hvis hun ser ud som om hun kan kvæle en okse med de bare næver!

⁸ Under Spartas kortvarige storhedstid vakte det især forargelse, at de kommissærer, Sparta udsendte for at "rådgive" Spartas forbundsfæller, viste, at de gode egenskaber, man tilskrev spartanerne, ubestikkelig, retlinethed, korrekt opførsel, ikke så meget skyldtes indre moralsk overlegenhed som det faktum, at spartanerne hjemme i det pengeløse overvågningsamfund simpelthen ikke var udsat for så mange fristelser og desuden var under et voldsomt gruppepres. Uden for Sparta viste kommissærerne sig bestikkelige og tyranniske, især vakte det raseri, at de kastede deres kærlighed på forbundsfællernes sønner og døtre og ikke veg tilbage fra at voldtage og myrde de unge, der ikke fattede den ære, spartaneren viste dem! Græske historiefortællere nævner at et af Spartas mest ydmygende nederlag i slaget ved Leuktra 371 f.Kr. mod stærkt ophidsede tidligere forbundsfæller netop fandt sted, hvor en sådan forbrydelse havde fundet sted.

⁹ De græske historikere hævder, at den atheniensiske politiker Alkibiades (451-404 f.Kr.), der forførte Athens demokrati til at kaste sig ud i ødelæggende krige, allerede som dreng groft misbrugte sin charme til at fordreje hovedet på velstående mænd og sikre sig rige gaver. Sidenhen fordrejede han lige så effektivt hovedet på adskillige indflydelsesrige kvinder. På den anden side blev disse beretninger først skrevet, da Alkibiades var død og alle var enige om, at han var den hovedansvarlige for Athens ulykker.

Bemaling af russiske krigsspilsheder 1941-1945

af Per Finsted

Denne artikel startede egentlig som et uskyldigt spørgsmål fra en krigsspilskammerat: "Kan du ikke oplyse mig, hvilke farver du bruger, når du maler russere? Jeg har nemlig overvejet at male nogle stykker!"

Jeg satte mig foran computeren for at skrive en kort elektronisk post med numre på forskellige dåser maling. Det greb om sig og pludselig var det meste af en lørdag gået. At det så samtidig – næsten på dato – var 60 året for starten på Operation Barbarossa gjorde jo ikke emnet mindre relevant.

Jeg har beskrevet min måde at male på og de farvenuancer, som jeg bruger. Andre muligheder eksisterer naturligvis også. Så tag teksten som en rettesnor, ikke som

den endegyldige sandhed! Flere af teknikkerne kan med fordel anvendes ved bemaling af krigsspilsheder fra andre nationer, dog tilpasset til de for pågældende nation passende farvenuancer.

Maling

De omtalte farver er fra Humbrol – terpentinbaserede – og lagt de fleste er matte. Jeg antager, at der med vandbaserede farver kan opnås tilsvarende effekter, men jeg har ikke prøvet.

Illustration

Tegningen på forsiden er fundet på Internettet og viser russiske soldater fra

den sidste halvdel af krigen. Generelt er nuancerne på uniformerne dog mere grønne, end de nuancer, som jeg har valgt at bruge på mine figurer.

Bemaling af figurer

Ansigt og hænder

1. Som hudfarve bruges 61.
2. Øjne markeres med bittesmå sorte prikker.
3. Bliver prikken for stor – og det sker tit – så mal blot hudfarve omkring prikken, til det passer.
4. Munden trækkes op med hudfarve, iblandet en smule rød (60). Pas på det ikke bliver for "klovneagtigt".

Stålhjelm: mørk khaki (29). Jakke og bukser: lys khaki (26). Støvler: sorte (85 -

halvmat). Livrem, patrontaske, korttaske og lignende: lys læder (9% 170. F.eks. 2/3 af 9% 1/3 af 170. Alternativt 62% satin lak (135). Bæltespænde: aluminium (56), officerer i messing (54). Knapper: messing (54), når nødvendigt. Gradstegn: sølv (11), officerer får typisk en eller flere "prikker på skulderklapperne. Kapperulle, feltflaskeovertræk, magasintaske til maskinpistol: olivengrøn (155), alternativt MC 21 French Artillery Green. Gevær/maskinpistol: brun (170), metaldele (53). Pistoler: metal (53).

Afhængigt af hvorledes den enkelte figur er graveret, kan overfladen på de således bemalede figurer måske fremtræde noget massiv. Her kan man med fordel dry-brushe med en kontrastfarve – lysere eller mørkere, alt efter temperament.

Bemaling af materiel

Alt materiel, køretøjer mv. males: mørk grøn (75). Gummihjul: mørk grå (67), alternativt i sort (33). Bælter: gråbrune (67 + 70 + 53), grå og rødbrun blandes med metal. Maskingeværer og andre særlige metaldele: metal (53).

Herefter dry-brush'es med 53 på alle metalflader. Når det hele er tørt, dry-brush med 26 eller 29 for at få en støvet effekt. Pas på ikke at overdrive disse effekter!

Kanonmundinger

På nogle modeller er munden boret ud – jeg foretrækker disse, og søger hvor det er muligt selv at bore munden ud – typisk på artilleripjecer.

Her får selve munden en smal kant med aluminium (56), mundingsbremsen får ofte lidt mere metalfarve, når der dry-brushes, for at give en "lidt slidt effekt". Er munden ikke boret ud, så males den sort (halvmat 85), og kanten trækkes op med aluminium.

Det hele er måske lidt legetøjsagtigt, men det giver afgjort indtrykket af, at kanonløbet rent faktisk er hult.

Afmærkning på køretøjer

De overføringsmærker, der følger med samlesæt, eller kan købes separat – typisk ark med tal – har ofte en kant.

Denne kant kan ofte kun fjernes ved store anstrengelser. Jeg har fået følgende fidus fra Jakob Stoppel, og synes selv, at den fungerer godt:

1. Der, hvor overføringsmærket med nummeret skal placeres, males med blank lak (35).
2. Når lakken er tør, placeres overføringsmærket.
3. Når overføringsmærket er tørret, males det blanke område med mat lak (49).

4. Dry-brush herefter med 53 på alle metalflader. Når det hele er tørt, dry-brush med 26 eller 29 for at få en støvet effekt.

Særlig uniformering

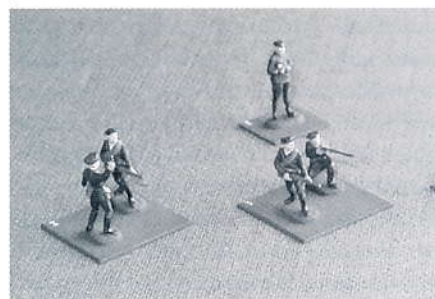
Hovedparten af mine krigsspilsheder følger de foran nævnte anvisninger, men der er også et par specialiteter, som skal nævnes her.

Kampvognsbesætninger

Den karakteristiske russiske "telehjem" males sort (85), og dry-brushes med 26 eller 29, dels for at bryde overfladen, dels at fremhæve gummiforstærkningerne.

Marineinfanteri

Uniformsfarven er sort (33), dry-brushet med 26 eller 29 for at bryde overfladen. Øvrig udrustning som for almindeligt personel.

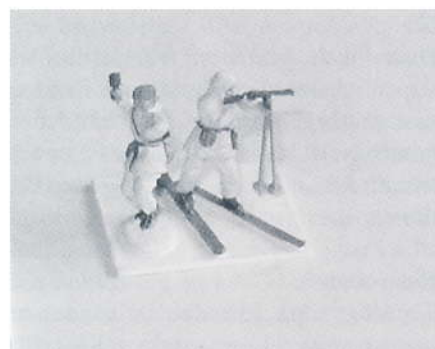

Den karakteristiske stribede undertøje, males lys blå (89) med hvide striber (34). Jeg tror faktisk, at jeg malede dem hvide først, og de lyse blå striber efterfølgende. Under alle omstændigheder, er der tale om en lille bitte trekant, som lige skal anes.

Russiske marinere havde en rød stjerne på begge underærmer – lige over manchetten. Disse markeres med en rød "prik". Matrosuens navnebånd markeres med en meget tynd linie – i guld (16); over navnebåndet en rød stjerne ("prik"). På officerer med kasket er huebåndet blå (189) og pulden sort (33). Midt på huebåndet et mærke i guld og over dette en rød stjerne ("prik").

Skienheder

Det er jo nærliggende at bruge hvid (33), men det giver en alt for kraftig farve. Bland

derfor lidt khaki – 26 eller 29 – i den hvide farve, så den får en mere gullig tone. Dry-brush efterfølgende figurerne – når de er helt tørre – med 26 eller 29, og slut af med at dry-brushe i hvid – specielt på de udrustningsgenstande, som ikke måtte være hvide i forvejen. Herved fås effekten af, at der klæber snefnug til tingene.

Ski males med brun farve (170); skistave i en lys gullig farve (93 for eksempel). Begge dele dry-brushes også med hvid, igen for snefnug-effekten.

Pelshuer

Pelshuer er også en af de karakteristiske uniformsgenstande for russiske soldater. Pelshuen, som blev udleveret generelt, var af kunstigt materiale – populært kaldet fiskeskind (eller måske fiske-pels – på engelsk udtrykkes det som "fish fur").

Pelshuerne fandtes i mange afskyninger. Jeg har valgt at bemale mine figurer således, at selve huen er lys grå og "pelsen" i en mørkere grå farve. Begge farver blandet af en kombination af grå (67) og hvid (33).

Vatterede uniformer

Er figurerne udstyret med vatterede uniformer, males de også med lys khaki (26).

Jeg dry-brushe dem efterfølgende med en lys sandfarve – typisk 93 – for at vise den typisk lysere uniformsfarve og dermed gøre dem lidt forskellige fra den almindelige uniform.

Røde stjerner

På figurer med felthue, kasket eller pelshue maler jeg en rød stjerne – i praksis nok snarere en rød prik.

Selvom mange figurer har en indstøbt stjerne på stålhelmen, så maler jeg ikke denne. Om end den røde stjerne blev anvendt på stålhelmen i starten af krigen, så gik det – så vidt vides – af mode senere hen.

Markering af våbenart

For lige at give det sidste "touch", kan figurerne tilføjes en markering af deres våbenart. Markeringen er afhængig af den periode af krigen – og dermed uniformsreglement – der nu bruges som udgangspunkt.

Jeg bruger generelt afmærkningen fra 1943 og fremefter, hvor man genindførte mange af de karakteristika, som kendes fra Zartidens uniformer.

Uniformerne – eller snarere deres afmærkninger – ser lidt flottere ud, og der er derfor lidt større udfordringer ved at bemale figurerne. Den følgende liste er ikke

fuldstændig, men tre af de mest synlige elementer skal behandles.

Skulderklapper

Deres kant markeres med følgende farver: infanteri: hindbærrød, British Crimson. Artilleri og pansertropper: rød (60). Ingeniørtropper: sort (33). Kavaleri: mørk blå (189). Lægekrops: grøn (76). NKVD-enheder: mørk blå (189).

Kasketter

Huebånd og kantning af pulden var i forskellige farver. Jeg nøjes dog med at bemale huebåndet på de få officersfigurer, som nu er udstyret med kasketter. En khakifarvet kasket er i øvrigt helt i orden – de blev som oftest anvendt i felten.

Infanteriets farve var hindbærrød, jeg anvender "British Crimson". Artilleri, pansertropper og ingeniørtropper havde sort (33). Kavaleri mørk blå (189). NKVD-enheder af Grænsetropperne males med grøn puld (76) og blå huebånd (189).

Kravespejl på kapper

Jeg har kun malet enkelte infanterister i kapper. Når der males kravespejl på kapperne, så er man virkelig nede i småtingsafdelingen, men ...

Kappefarven kan i øvrigt antage mange forskellige farver – fra khaki til grå – mine figurer er i khaki (29). Infanteriets kravespejl var lys khaki (26) med kant i hindbærrød, hvor jeg anvender "British Crimson".

Kilder - uniformer

Inden for de sidste par år er der udkommet flere bøger, som på glimrende vis beskriver den russiske hærs uniformering under Den store Fædrelandskrig. Ud over de her nævnte værker, indeholder de fleste standardværker om uniformer under 2. verdenskrig også afsnit om russiske uniformer.

En god generel beskrivelse

The Red Army of the Great Patriotic War 1941-5.

Forfatter: Steven J. Zaloga. Udgivet som nummer 216 i Osprey Men-At-Arms serien, 1989. ISBN 0-85045-939-7..

God generel beskrivelse af Den røde Hær og med gode tegninger af uniformer.

For den lidt mere interesserede

Red Army Uniforms of World War II in Colour Photographs. Forfattere: Anton Shalito, Ilya Savchenkov og Andrew Mollo. Udgivet som nummer 14 i serien Europa Militaria, Windrow & Greene, 1993. ISBN 1-872004-59-8.

Viser originale uniformer mv. på nutidige mennesker, som heldigvis rimeligt ligner datidige mennesker. Gode forklaringer til billederne.

For den kræsnæ

Soviet Uniforms & Militaria 1917-1991 in Colour Photographs. Ministry of Defence of The USSR: Red Army, Navy, Naval Infantry, Air Force & Paratroopers. Forfatter: László Békési. Udgivet af The Crowood Press Ltd, 2000. ISBN 1-86126-370-8.

Viser både originale uniformer mv. på nutidige mennesker, som heldigvis rimeligt ligner datidige mennesker, og datidige fotografier. Gode forklaringer til billederne.

For Feinschmeckere

Uniforms of The Soviet Union 1918-1945. Red Army, Red Air Force, Red Navy, GPU, OGPU and NKVD. Forfattere: David Webster & Chris Nelson. Udgivet af Schiffer Military History, 1998. ISBN 0-7643-0527-1.

Viser hovedsagelig originale uniformer mv. på giner, samt nogle datidige fotografier. Meget flot bog, som dog lader noget tilbage at ønske på tekstsiden. Bruges bogen i kombination med de ovenfor anførte bøger, opleves manglerne dog ikke så markante.

Kilder – materiel mv.

De sidste par år har også frembragt en række gode værker om materiel – specielt panserkøretøjer. Langt de fleste bøger indeholder også farvetegninger med tilhørende beskrivelser, hvorved man få et indtryk af, hvorledes materiellet var bemalet. Nogle af de bøger, som jeg oftest konsulterer, er nævnt her.

En klassiker

The Eastern Front. Armour Camouflage and Markings, 1941 to 1945. Forfattere: Steven J. Zaloga and James Grandsen. Udgivet af Arms and Armour Press, 1983. ISBN 0-85368-583-5.

God tekst og billeder, som beskriver alle nationer, der kæmpede på Østfronten.

gode – om ikke andet så ud fra et farvemæssigt syns-punkt.

En anden klassiker

Russian Tanks of World War 2. Forfattere: John Milsom & Steven J. Zaloga. Udgivet som nummer 22 i Airfix Magazine Guide serien, 1977. ISBN 0-85059-250-X.

God lille bog, som dækker bredt.

Tre gode Osprey bøger

T-34/76. Medium Tank 1941-1945. Forfattere: Steven J. Zaloga og Peter Sarson. Udgivet som nummer 9 i Osprey New Vanguard serien, 1994. ISBN 1-85532-382-6.

T-34/85. Medium Tank 1944-1945. Forfattere: Steven J. Zaloga, Jim Kinnear og Peter Sarson. Udgivet som nummer 20 i Osprey New Vanguard serien, 1996. ISBN 1-85532-535-7.

KV-1 & 2. Heavy Tanks 1941-1945. Forfattere: Steven J. Zaloga, Jim Kinnear og Peter Sarson. Udgivet som nummer 17 i Osprey New Vanguard serien, 1995. ISBN 1-85532-496-2.

De tre bøger yder alle deres emner fuld retfærdighed – både hvad dybde og bredde angår. Gode farvetegninger og tilhørende tekster.

Godt supplement

Soviet Tanks in Combat 1941-1945. The T-28, T-34, T-34/85 and T-44 Medium Tanks. Forfattere: Steven J. Zaloga, Jim Kinnear, Andrey Aksenov & Aleksandr Koshchavtsev. Udgivet som nummer 7011 i Concord Publications Company's Armor at War serie, 1997. ISBN 962-361-615-5.

Stalin's Heavy Tanks 1941-1945. The KV and IS Heavy Tanks. Forfattere: Steven J. Zaloga, Jim Kinnear, Andrey Aksenov & Aleksandr Koshchavtsev. Udgivet som nummer 7012 i Concord Publications Company's Armor at War serie, 1997. ISBN 962-361-616-3.

Bøgerne rummer utallige datidige fotografier samt nogle gode tegninger af de enkelte kampvogne. Godt supplement til bøgerne fra Osprey.

K Ø B S A L G B Y T T E	ORDNER	COLLECTOR	
	MEDALJER		
	EMBLEMER		
	MILITÆRE &		
	CIVILE		
	UNIFORMS-		
	EFFEKTER		
	ØSTERBROGADE 112		
	2100 KØBENHAVN Ø		
	TELEFON 31 38 35 44		

Julemøde

Lørdag den 8. december 2001 kl. 18.30 i Kastellet, Nordre Magasin

kl. 18.00 - 19.00 Indlevering af udstillingsgenstande til årskonkurrencen - Se særskilt herom nedenfor.
kl. 19.00 - ?? Spisning og julehygge mm.

Efter spisningen og mens, der drikkes kaffe, vil vinderne blive udpeget i de forskellige grupper i årskonkurrencen. Pris for deltagelse i julespisningen er 50,- kr. for voksne og 25,- kr. for børn under 15 år. Drikkevarer afregnes til vore populære priser. *Afhensyn til indkøb mm. bedes deltagerne tilmelde sig kassereren, P. Steen Jacobsen - tlf. 4826 4215 - senest tirsdag den 27. november.*

Selskabet opfordrer medlemmerne til at deltage med ægtefælle/samlever samt børn, således at vi kan afslutte året 2001 med en hyggelig aften.

Chakotens Årskonkurrence 2001

I forbindelse med Selskabets julemøde, lørdag den 8. december 2001, afvikles årets model- og figurkonkurrence, som omfatter følgende grupper:

Enkeltfigurer over 65 mm.
Enkeltfigurer op til 65 mm.

Figurgrupper, vignetter, panoramaer og dioramaer.

Krigsspilsfigurer.
Kastellet og dets beboere

Indlevering til konkurrencen kan foretages fra kl. 18.00 indtil kl. 19.00. Alle deltagere i julemødet bedømmer det udstillede i tiden indtil kl. 20.00. Derefter udpeges vinderen i hver gruppe.

De, der opnår flest point i hver gruppe, vil blive præmieret.

Findes der noget om andet end panserkøretøjer?

Nej, ikke meget. Fokus i modelbyggernes verden er hovedsagelig på panserkøretøjer, så det er stort set, hvad der skrives om.

Og dog ...

Red Army Handbook 1939-1945. Forfattere: Steven J. Zaloga og Leland S. Ness. Udgivet af Sutton Publishing Limited, 1998. ISBN-0-7509-1740-7.

Dette er også en god indføring i et emne, som er mindst lige så interessant som uniformering mv. – nemlig enhedernes organisation. Udover en glimrende indføring i de mange måder, som Den røde Hær organiserede sine enheder på, er der også gode billeder af andet end kampvogne.

Og så lidt til ...

Die Sowjetische Feldartillerie und ihre Einsätze in der Wehrmacht. Forfatter: Michael Foedrowitz. Udgivet som hæfte 156 i Waffen-Arsenal serien af Podzun-Pallas-Verlag, 1995. ISBN 3-7909-0540-2.

Die Stalinorgel. Sowjetische Mehrfachraketenwerfer. Forfatter: Michael Foedrowitz. Udgivet som Sonderband S-30 i Waffen-Arsenal serien

af Podzun-Pallas-Verlag, 1993. ISBN 3-7909-0480-5.

Som titlerne antyder, så handler hæfterne om artillerivåben. De giver en god indføring i de forskellige pjeces historie og viser en række gode billeder.

Figurer

De figurer jeg bruger, er stort set alle af plastic – i skala 1:76 og 1:72. De fleste er fra firmaet Esci og andre igen fra Revell eller Airfix. Flere er konverteret, så de passer til mit formål. Eksempelvis består min Marineinfanteribataljon af kroppene fra Esci's Russiske infanteri, mens hovederne stammer fra samme firmas moderne russiske faldskærms- og specialtropper. Baretterne har en passende lighed med matrosuer. Så med lidt fantasi og fingerfærdighed, er der nok af muligheder!

Andre krigsspillere sværger til metalfigurer, som leveres i talrige uniformeringer fra mindst lige så mange fabrikanter. Figurerne eliminerer typisk behovet for konverteringer og er lige til at male. Metalfigurerne er dog ofte ikke så godt proportionerede – det har tit for store hoveder, efter min smag.

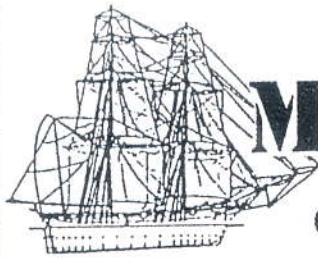
Kampvogne og andet materiel, som indgår i mine enheder, er dels samlesæt,

dels modeller støbt i resin. Sidstnævnte udbydes af mange – se annoncerne i de engelsksprogede krigsspilsblade.

Storstedelen af mine lastvogne stammer fra en russisk eller ukrainsk fabrik – meget passende – og er leveret samlet og malet. Modellerne er i skala 1:87, men de passer rimeligt sammen med det øvrige materiel; at de er lidt mindre gør samtidig at de ikke virker så dominerende. Prisen pr. styk var forholdsvis høj, men investeringen sparede meget arbejde. De er ikke til at få mere – i original bemaling. Firmaet Rocco har heldigvis optaget nogle typer i deres katalog, så der er nu mulighed for at få suppleret beholdningerne.

MODEL & HOBBY

- siden 1948

Kom og besøg os. - Kom og se udstillinger.

Kom og lad dig inspirere af de mange muligheder indenfor modelbygning.

*Landskabsmaterialer - huse - klipark
modelfigurer - profiler & plader i
plast og metal - rør - stænger - tråd
masser af trælister - aeroplanfiner - balsa
i plader og klodser - riflede plader m.v.
Togtegninger til 50' materiel - færger
byggesæt til fly, skibe & militær m.v. - Roco
Silicone til støbeforme - støbematerialer
dukkehuse - tinsoldater - bøger
.... og meget, meget mere*

Velkommen i det gamle familieforetagende

MODEL & HOBBY aps

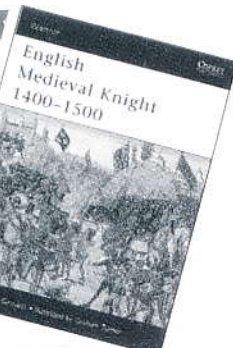
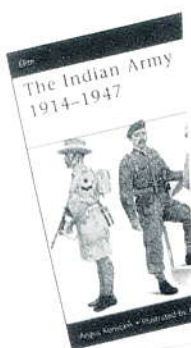
Frederiksborggade 23

1360 København K

telf./fax 33 14 30 10

åbent ma, ti, to, fre 11-17, lø 10-13, ONSDAG LUKKET

www.model-hobby.dk

Adresseændringer meddeles til:
Søren Juul Tlf. 4593 0197
Agnetevej 2,
DK-2800 Lyngby.

Foroven ses nogle af P. Finsteds smukt bemalede russiske krigsspilsfigurer. Nedenfor og på indersiden af forsiden ses franske og engelske enheder, der på egen hånd forsøger at få afgjort Slaget ved Oire 1814 inden den 26.-27. januar 2002.

